

Lars-Marius Ulfrstad

EVALUERING AV
KRITIKERAKADEMIET

Notat nr. 38
Norsk kulturråd - utredning 2000

©Norsk kulturråd 2000

Arbeidsnotat nr 38
ISBN 82-7081-085-1
ISSN 0806-9700

Norsk kulturråd
Grev Wedels plass 1
0151 Oslo
Telefon 22 47 83 30
Faks 22 33 40 42
E-post: kultur@kulturrad.dep.no
www.kulturrad.no

Trykk: Print House
Opplag: 500

Norsk kulturråds notatserie omfatter skrifter som kan ha forsknings- og utredningsmessig interesse for Norsk kulturråd, for deler av norsk kultur- og samfunnsliv, og for forskere og utredere på kulturfeltet. Notatserien skiller seg fra vår rapportserie ved at "notatene" ofte har en mer foreløpig karakter og et mer begrenset siktemål: Det kan dreie seg om formulering av problemstillinger tidlig i en forsknings- og utredningsprosess. Noen notater presenterer viktige beskrivelser av et kulturområde og/eller av et empirisk materiale (tabeller, figurer), men inneholde lite analyse. Andre notater gjør greie for evalueringer av Kulturråd-sprosjekter, der selve evalueringen kanskje bare interesserer et fåtall lesere. Notatserien kan dessuten omfatte selvstendige teori- og/eller metodenotater på et mer begrenset eller foreløpig ambisjonsnivå enn det som blir trykt i rapportserien.

Notatserien redigeres av Norsk kulturråds utredningsenhet og utgis av Norsk kulturråd. De vurderinger og konklusjoner som kommer til uttrykk i notatene, står for den enkelte forfatters regning - og avspeiler ikke nødvendigvis Kulturrådets oppfatninger.

FORORD

Norges byggforskningsinstitutt har evaluert den treårige forsøksdriften av Kritikerakademiet ved Institutt for Journalistikk i Fredrikstad. Kritikerakademiet har gjennomført kurs og seminarer for kritikere av de ulike kunstartene. Kursene er primært rettet mot etablerte kritikere og kulturjournalister som arbeider i dagspressen og andre massemedier.

Evalueringen har fulgt prosjektet over tre år. Delrapport ble levert høsten 1998.

Evalueringen er finansiert av Norsk kulturråd.

Lars-Marius Ulfrstad er prosjektleder for evalueringen. Oddrun Sæter har vært prosjektmedarbeider og har stått for deler av datainnsamlingen.

NBI 16.04.00

Lars-Marius Ulfrstad

Prosjektleder

INNHold

FORORD	4
INNHold	5
SAMMENDrag	7
KRITIKERAKADEMIET	8
Bakgrunnen for Kritikerakademiet	8
Evalueringen	9
Om rapporten	10
Beskrivelse av Kritikerakademiet	11
Organisasjonen	11
Kurs og seminarer i prosjektperioden	13
Kursdeltakerne	14
Kursene	15
OM PROSJEKTARBEIDET	18
Ressurskopling	19
Dokumentasjon og informasjonsutveksling	22
Ledelsen av kritikerakademiet	23
Prosjektdriften ved Institutt for Journalistikk	25
Økonomi	26
AKADEMI FOR KRITIKERE?	27
Prosjektforslag for Kritikerakademiet	27
Dagspressekritikk – kunsthøgskole, journalistikk eller kritikkfag?	29
Kritikk som profesjon?	33
DELTAKERNES ERFARING MED KRITIKERAKADEMIET	38
Skrivetrening og praktiske øvelser	38
Undervisning i kunsthøgskole og kritikk	40
Kursdeltakere med ulik bakgrunn	41
KURSVIRKSOMHET FOR ”DE SMÅ” KRITIKERGRUPPENE	47
Videre tilbud	49
VIDEREFØRING AV KRITIKERAKADEMIET	51
Rekruttering av kursdeltakere i prosjektperioden	52
KONKLUSJONER	56
LITTERATUR	60

SAMMENDRAG

Kritikerakademiet har vært gjennomført som et treårig forsøksprosjekt i et samarbeid mellom Institutt for Journalistikk, Norsk kritikerlag og Norsk filmkritikerlag. Prosjektet har hatt som målsetting å opparbeide kurs for kritikere innen de forskjellige kunstartene. Det er i prøveperioden gjennomført ni kurs for til sammen 108 kursdeltakere. Prosjektsamarbeidet har i hovedsak fungert godt, men man har hatt visse problemer med å opprettholde deltakelsen fra de ulike aktørene. Undersøkelser blant kursdeltakerne viser at kursene har blitt svært godt mottatt og mye tyder på at kursdeltakelsen har hatt en positiv innflytelse på utformingen av kritikere. Kritikerakademiet har i prosjektperioden hatt noen vanskeligheter med å rekruttere kursdeltakere. For en eventuell videreføring av Kritikerakademiet som permanent institusjon vil en planlegging av målgrupper og rekrutteringen av disse være den største utfordringen.

KRITIKERAKADEMIET

Bakgrunn og evaluering

Vi skal her se på hva som er bakgrunnen for Kritikerakademiet. Deretter gjør vi rede for metodene som er benyttet i denne evalueringen. Til slutt gjør vi kort rede for rapportens oppbygning.

Bakgrunnen for Kritikerakademiet

Kulturrådet bevilget i 1992 midler til et treårig forsøk med kurs for litteraturkritikere. Disse kursene, "Litteraturkritikk i et kulturelt og forskningspolitisk perspektiv", ble gjennomført i samarbeid mellom Institutt for Journalistikk i Fredrikstad og Norsk litteraturkritikerlag.

Både den interne evaluering ved Institutt for Journalistikk og den eksterne evaluering av disse kursene¹ konkluderer med at tiltaket var svært vellykket.

På bakgrunn av disse erfaringene ønsket Faglig utvalg for kultur og medier i Norsk kulturråd i 1996 å gi et tilbud til musikkritikere. Kurset for musikkritikere ble gjennomført i '96 og '97. Også dette tilbudet ga ifølge egevalueringen ved Institutt for Journalistikk positive resultater.²

På vegne av Institutt for Journalistikk, kritikerlagene og Norsk kulturråd ble det i 1996 utarbeidet et forslag til et 'kritikerakademi' som skulle gi kurs og seminarer for alle kritikergruppene³. Med utgangspunkt i dette vedtok Kulturrådet å finansiere Kritikerakademiet i tre år i en prøveperiode f.o.m. 1997 t.o.m. 1999. Finansieringen i 1997 var på 750 000 kroner, og i 1998 og 1999 på 1 mill.

Forutsetningen for prøvedriften av Kritikerakademiet var at det skulle avholdes seks kurs i perioden innen fagområdene litteratur, musikk, billedkunst, film og teater. I tillegg skulle det holdes seminarer for mindre kritikergrupper som for eksempel arkitektur, ballett og TV/mediekritikk.

Det var videre en forutsetning at tiltaket ble evaluert etter to år som ledd i en vurdering om hvorvidt Kritikerakademiet skal videreføres som et permanent tilbud.⁴

Evalueringen

Norges byggforskingsinstitutt inngikk avtale om evaluering av Kritikerakademiet på oppdrag fra Norsk kulturråd høsten 1997. Evalueringen har fulgt Kritikerakademiet i prøveperioden fra høsten '97 og ut '99. Evalueringen er finansiert med midler tilsvarende i underkant av 2,5 månedersverk fordelt på hele perioden. Det ble utarbeidet et mandat for evalueringen av Kulturrådets utredningsenhet.

Det ble gjort avtale om publisering av to rapporter. Delrapport ble publisert av Kulturrådet høsten 1998.

Sluttrapporten er i hovedsak en utdypning av problemstillingene som ble belyst i delrapporten. Den bygger på data hentet inn fra hele prosjektperioden. Sluttrapporten legger imidlertid større vekt på evalueringen av prosjektorganisasjonen, en problematisering av kritikkutdanning prinsipielt, og en vurdering av rekrutteringsgrunnlaget for en eventuell videreføring av Kritikerakademiet.

Evalueringens omfang har vært svært begrenset og fordelt på tre prosjektår og to rapporter. Det har derfor i liten grad vært rom for i denne rapporten å problematisere kritikerutdanning generelt og Kritikerakademiet spesielt i lys av teorier om kritikk og kritikkhistorie.

Datainnsamlingen er gjort med en kombinasjon av flere metoder:

- Spørreskjemaundersøkelse blant 20 deltakere på to kurs.
- Kvalitative intervjuer og telefonintervjuer med 31 enkeltpersoner.
Dette omfatter:
 - Kursdeltakere
 - Kursledere
 - Medlemmer i styringsgruppen
 - Deltakere i arbeidsgrupper
 - Representanter fra kritikerlagene/Norsk kritikerlag
 - Representanter fra Norsk kulturråd
 - Ansvarlig for Kritikerakademiet ved Institutt for Journalistikk

- Kulturredaktører i aviser
 - Journalisthøgskolen
- To gruppeintervju med kursdeltakere under pågående kurs
 - Gruppeintervju med to kursledere og lederen av Kritikerakademiet ved Institutt for Journalistikk
 - Samtaleintervju med to kursledere
 - Observatør på ett arbeidsgruppemøte
 - Dokumentstudier av kursprogram, kursoppsummeringer, tilbakemeldinger fra kursdeltakere, referater fra styringsgruppemøter, saksdokumenter fra Kulturrådet og Institutt for Journalistikk, m.m.
 - Evaluatør har vært til stede som observatør på en kursdag

Evalueringen har i hovedsak fokusert på tre typer analyse: organisasjonsanalyse, ulike brukerundersøkelser og det vi kan kalle behovsvurdering, dvs. om det er behov for utdanning av kritikere og om Kritikerakademiet fyller et slikt behov.

Det er ikke gjort noen ”effektmåling” i betydningen av å vurdere om utdannelsen har innflytelse på publiserte kritikker. Trolig ville en eller annen form for effektmåling gi svært diffuse data. Vi har imidlertid spurt kursdeltakere om de selv opplever at kurset har hatt innvirkning på hvordan de skriver kritikker.

Institutt for Journalistikk gjennomfører omfattende kursevalueringer av hvert enkelt kurs og hver enkelt samling. I disse egenevalueringene vurderes faglig innhold, hver enkelt forelesning, hvilke deler av kurset som gir mye eller lite utbytte, om man er tilfreds med informasjon, hva man savnet, hva som kunne vært kuttet ut, erfaringen med ”hjemmelekser” og skriveøvelser osv. Byggforsk har fått oversendt resultatene av alle disse evalueringene.

Byggforsk hadde utarbeidet en spørreskjemaundersøkelse i tillegg til instituttets egenevalueringer. Denne gav imidlertid lite ekstrainformasjon og ble kuttet ut etter de første to kursene i prosjektperioden.

Om rapporten

Rapporten er delt i fire deler. I første del gir vi en kort beskrivelse av Kritikerakademiets organisasjon, hvilke kurs som har vært gjennomført, hvor mange og hvem som har deltatt på kurs og seminarer, og hvordan de enkelte kurs er faglig lagt opp.

I rapportens annen del gjør vi en evaluering av prosjektorganisasjonen og prosjektarbeidet. Vi skal se på hvordan Kritikerakademiet ble etablert, hvordan samarbeidet mellom ulike aktører har fungert, hvordan driften av virksomheten ved Institutt for Journalistikk har vært gjennomført, og til slutt kort gjøre rede for prosjektets økonomi.

Tredje del bygger på ulike ”brukerundersøkelser” av Kritikerakademiet. Vi analyserer det faglige utbyttet av kurs og seminarer med særlig vekt på kunstfaglig kontra journalistfaglig innhold. Vi spør også hva deltakernes samlede utbytte av kursene har vært, og hva de sitter igjen med en tid etter kursdeltakelsen.

Rapportens siste del er en vurdering av behovet for Kritikerakademiet. Vi skal her kort se på om ulike instanser utenfor Kritikerakademiet opplever et behov for en slik utdanning. Hovedsaken i denne delen er imidlertid en diskusjon av rekrutteringsgrunnlaget av kritikere for deltakelse på eventuelle videre kurs.

Avslutningsvis påpekes det noen problemstillinger knyttet til organiseringen av en eventuell videreføring av Kritikerakademiet, og det trekkes konklusjoner av evalueringen.

Beskrivelse av Kritikerakademiet

Virksomheten ved Kritikerakademiet har i perioden 1997 til 1999 vært prosjektorganisert. Vi skal i det følgende beskrive organiseringen. Deretter skal vi se på hvor mange og hva slags kurs og seminarer som er gjennomført i treårsperioden. Til slutt skal vi se på hvem som har deltatt på kursene.

Organisasjonen

Institutt for Journalistikk er ansvarlig for administrasjon og gjennomføring av de enkelte kursene. Instituttet gir ulike etterutdanningstilbud til journalister og driver forsknings- og utredningsarbeid.

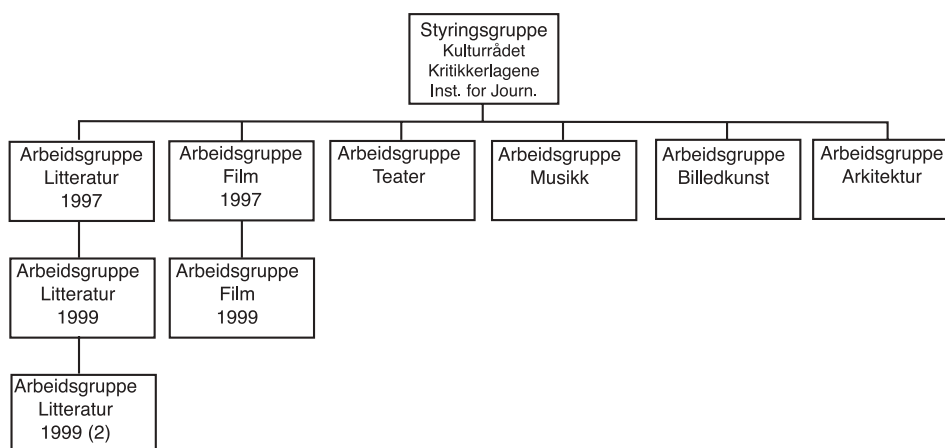
Kritikerakademiet har i prøveperioden vært organisert som prosjekt med en styringsgruppe som har bestått av representanter fra kritikerlagene, dvs. en representant fra Norsk litteraturkritikerlag og en fra Norsk kunstkritikerlag, to representanter fra Kulturrådet, samt to medlemmer fra Institutt for Journalistikk, hvorav den ene har fungert som sekretær for styringsgruppen.

Styringsgruppens mandat har vært å utarbeide planer for kursvirksomheten og stå for den overordnede økonomistyringen. I tillegg har styringsgruppen vært ansvarlig for rapportering til Kulturrådet.⁵ Styringsgruppen samarbeidet med arbeidsgruppene om uttak av søkere til kursene. Styringsgruppen hadde hyppige møter ved prosjektstart, deretter ca. ett møte hvert halvår frem til siste prosjektår. Styringsgruppen var samlet siste gang i februar 1999.

Det har vært nedsatt arbeidsgrupper for hvert enkelt kurs innen hvert av temaområdene. Sammenlagt er det nedsatt åtte arbeidsgrupper i prosjektperioden. Arbeidsgruppene har i det meste av prosjektperioden vært sammensatt av en kursleder fra Institutt for Journalistikk, en faglig kursleder som det aktuelle kritikerlaget har funnet frem til, samt leder av styringsgruppen. I tillegg har forelesere vært trukket inn i arbeidsgruppene. Arbeidsgruppene detaljplanlegger de enkelte kurs, setter opp kursplaner, m.m. Gruppene har ikke hatt fast møtetype, men har møttes etter behov.

Kritikerakademiet har hatt én person som har vært formelt ansvarlig og én som har tatt det daglige ansvaret ved Institutt for Journalistikk. Den som har vært ansvarlig for den daglige drift, har fungert som sekretær for styringsgruppen.

Organisering av Kritikerakademiet 97/98/99

Figur 1. Organisering Kritikerakademiet i perioden 01.01.97 til 31.12.99

Kurs og seminarer i prosjektperioden

Forutsetningene for prøveperioden ved Kritikerakademiet var fra Kulturrådets side følgende:

Prosjektet skal i løpet av prøveperioden ha avholdt seks kurs, derav minst ett kurs på hvert av følgende fagområder: Litteratur, musikk, billedkunst, film, teater. I tillegg skal det holdes seminar, arbeidsmøter og lignende for de mindre kritikergruppene (for eksempel for arkitektur/det visuelle miljø, TV/mediekritikk, ballett).⁶

Som tabellen nedenfor viser, er det i prosjektperioden gjennomført tre kurs for litteraturkritikere/-journalister og to for filmkritikere, ett kurs for musikkritikere, ett for teaterkritikere og ett kurs for kulturjournalister som skriver om billedkunst. Videre er det gjennomført et kortere seminar for teaterkritikere, og det skal gjennomføres et kurs for kritikere av arkitektur våren 2000.

Kursene i litteratur, film, musikk og billedkunst har hver hatt tre samlinger over totalt 12 kursdager. Seminaret i teaterkritikk hadde kun én samling over tre dager. Kurset for kritikere av arkitektur blir gjennomført med to samlinger over hhv. fem og fire dager. Samlet er det gjennomført ni kurs med totalt 21 samlinger for sammenlagt 108 deltakere. Det er ikke gjennomført kurs, seminarer, arbeidsmøter eller annet for kritikere av ballett eller TV/mediekritikk.

De fleste kursene gjennomføres på Institutt for Journalistikk. Instituttet har lokaler i gamlebyen i Fredrikstad. Mange av instituttets ulike kurs er lagt opp tilsvarende Kritikerakademiet – med flere samlinger over et visst antall dager. Ved siden av seminar- og forelesningsrom har derfor instituttet eget ”internat”. Deltakerne bor og spiser her.

Kurs	Antall samlinger				Ant.** deltakere
	1997	1998	1999	2000*	
Litteratur	2	1			12
		2	1	12	
Film	3				12
		3		11	
Musikk		2	1		11
Billedkunst		1	2		10
Teater	1				16
Arkitektur				2	11
Sum	6	4	8	3	95

Tabell 1. Kritikerakademiet: kurs og seminarer 1997 - 1990 (2000)

*Midler fra prosjektperioden er overført fra 1999 til 2000. Siste samlinger i kursene i litteraturkritikk og hele kurset i arkitekturkritikk (to samlinger) gjennomføres i 2000.

**I noen tilfeller har kursdeltakere trukket seg underveis i kurset. Tabellen over viser derfor antall kursdeltakere ved første samling.

Kursdeltakerne

Opplysninger om kursvirksomheten er spredt både gjennom kritikerlagene og Institutt for Journalistikk. Instituttet sender årlig ut kurskataloger med oversikt over alle sine kurstilbud. Katalogen sendes ut til alle redaksjoner og alle medlemmer i Norsk Journalistlag. Kritikerlagene har formidlet informasjon om muligheten til å delta på kursene til sine medlemmer.

En av hensiktene med Kritikerakademiet har vært å sette sammen grupper av kursdeltakere med ulik utdannelses- og erfaringsbakgrunn for at de skulle kunne lære av hverandre. En av kurslederne ved Institutt for Journalistikk sier følgende:

Tanken var i utgangspunktet å bringe sammen fagskribenter og journalister som skriver om emnet. Det var en overordnet målsetting å ikke bare ha 'Akersgata-kritikere', men folk fra aviser utover landet. [...] Dette reflekteres også i uttaket til kursene. Institutt for Journalistikk tar ut seks deltakere og kritikerlagene tar ut de seks resterende.

Det har vært et mål å ha ca. 12 deltakere på hvert kurs. Som tabell 1 viser har dette i hovedsak vært gjennomført. Fordelingen på halvparten med primært journalistisk bakgrunn og halvparten med fagbakgrunn innen kunst- og kulturfagene har vært opprettholdt som målsetting, men har ikke blitt gjennomført konsekvent.

På første kurset i filmkritikk deltok 12 personer. Alderen varierte fra 25 til 54 år. Noen av disse hadde publisert kritikker i 30 år, andre ikke mer enn i fire år. Ti av deltakerne besvarte NBIs spørreskjemaundersøkelse til kursdeltakerne. Besvarelsene viste at de publiserte filmkritikker med varierende hyppighet. Noen publiserte to ganger i uken, andre to ganger i måneden. To av deltakerne på kurset hadde høyskoleutdannelse i film. Alle bortsett fra én hadde enten enkeltfag fra universitet eller utdannelse tilsvarende cand. mag.

På første kurset i litteraturkritikk besvarte ti deltakere NBIs spørreskjema. Syv av disse hadde enten enkeltfag eller hovedfag fra universitet (inklusive to hovedfags-

studenter), én hadde høyskoleutdanning, mens to var selvlærte. Hvor ofte deltakerne skrev kritikker, varierte fra ca. tre ganger i måneden til fire ganger i året.

Intervjuer med deltakere på andre kurs bekrefter en stor variasjon mellom deltakerne i faglig utdanning og erfaring med å jobbe som kritiker. På flere av kursene har det deltatt studenter fra universitetene. De aller fleste av disse har ingen tidligere erfaring i å skrive kritikker. Noen deltakere vi har intervjuet, har tidligere tatt kurs i kritikk ved de respektive kritikerlag. De aller fleste var imidlertid selvlærte som *kritikere*.

Kursplanene ved Kritikerakademiet har derfor vært lagt opp for å gi kunstfaglig undervisning innen de ulike uttrykksformene, spesifikk undervisning i kritikk, samt journalistfaglig undervisning.

Kjønns sammensetningen på kursene har variert relativt mye. På seminaret i teaterkritikk deltok for eksempel 13 kvinner og tre menn. På kurset i filmkritikk i 1999 deltok syv menn og fire kvinner. Samlet på alle kurs/seminarer har imidlertid omtrent like mange kvinner som menn deltatt på kursene, det vil si 57 kvinner og 51 menn.

Kursene

Ifølge en kursoppsummering har kursene vært lagt opp rundt tre hovedinnfallsvinkler:⁷

1. Utvikling av deltakernes faglige kompetanse innen de ulike kunstene/uttrykksformene
2. Utvikle deltakernes kompetanse om kritikk, dens funksjon, form og kriterier
3. Utvikle deltakernes skriveferdigheter

Timeplanene legges opp for å gi variasjon mellom egenaktivitet og undervisning. Dagene veksler med forelesninger, gruppearbeid, skriveøvelser, lesning av tekster, observere verker og filmer, samt diskusjoner. Klasseromsundervisning gjennomføres av inviterte forelesere, av forelesere fra Institutt for Journalistikk og av kursledere.

Denne undervisningen har vært konsentrert om:

- Kritikervirksomhet, kritikkhistorie, kritikkens kriterier
- Kunstfag og kunsthistorie (hvv. litteratur-, film-, musikkhistorie osv.)
- Eksempler på analyser/"nærlesning" av bestemte verk
- Undervisning i journalistikk/skriveteknikk/formidling

En kursdag ved ett av kursene i musikkritikk kan illustrere aktiviteten ved en typisk kursdag ved Kritikerakademiet. Dagen starter med en invitert utøver (Åge Kvalbein) som snakker om utøverens syn på anmeldelser og anmeldelsenes kriterier. Deretter lytter deltakerne til et musikkstykke før man går hvert til sitt og skriver en kritikk av den aktuelle fremførelsen. Neste time er en forelesning om musikkens formspråk med invitert foreleser fra Universitetet i Oslo. Deretter deles deltakerne i grupper, som diskuterer hvilke kriterier som er relevante å benytte i kritikken av en konsert de hadde hørt dagen før. Deretter er det plenumsdiskusjon.

Undervisningen i kritikk er dels et eksplisitt tema og dels gjennomgangstema i all undervisningen ved Kritikerakademiet. I den spesifikke tematiseringen av kritikk tas det opp temaer som for eksempel hvordan kritikken blir praktisert i norsk presse, hva er kritikkens ulike former og funksjon, m.m. I flere av kursene er også kritikkens kriterier et sentralt tema.

Undervisningen i kunstfag dreier seg om uttrykksformenes virkemidler, og om ulike sjangre og fortellermåter. På de fleste kursene er det lagt vekt på undervisning i kunstanalyse/analyse av de forskjellige uttrykksformene, dvs. observasjon og tolkning av virkemidler og ulike analysemodeller.

Undervisningen og de praktiske øvelsene i skriveferdigheter har hatt som mål

...å videreutvikle deltakernes skriving og språk, og å hjelpe dem å finne sin egen stemme og stil.⁸

Det har vært gitt undervisning i hvordan man kan utvikle og mestre skriveprosessen, og hvilke verktøy og teknikker man kan gjøre seg nytte av. Det er undervist i hvordan man kan bruke ulike observasjonsteknikker, hva som skal til for å skrive presist, hvordan man kan formidle subjektiv opplevelse, samt øvelser og undervisning i hvordan man kan gjøre seg nytte av alternative tekstformer.

Mellom samlingene har det vært gitt hjemmeoppgaver. I hjemmeoppgavene har deltakerne bl.a. skrevet kritikker med utgangspunkt i temaer og problemstillinger som er tatt opp i undervisningen. En oppgave har f.eks. vært å skrive to anmeldelser over samme verk, en tradisjonell og en i en friere og mer subjektiv form. Det har også vært gitt hjemmeoppgaver der temaene har vært journalistisk integritet, hva rollen som kritiker innebærer, kritikk i spennet mellom fakta og opplevelse m.m. Hjemmeoppgavene blir vurdert og tatt opp under samlingene. Kurslederne gir tilbakemeldinger på de enkelte arbeidene, men også kursdeltakerne gir kommentarer på hverandres arbeid.

Kursene har altså vært basert på:

- Undervisning
- Lytting/observasjon/lesing av aktuelle verk
- Skriveøvelser
- Praktiske hjemmeoppgaver og lesing av tilsendte kompendier
- Diskusjoner

De enkelte samlinger på kursene er tett lagt opp. Det er lange undervisningsdager og ofte besøk på utstillinger, konserter, forestillinger eller andre aktiviteter om kveldene.

OM PROSJEKTARBEIDET

Kritikerakademiet er organisert som et treårig prosjekt initiert av Norsk kulturråd og lagt til en (videre-)utdannelseinstitusjon for journalister. Ifølge mandatet skal den treårige prosjektperioden gjennomføres som prøvedrift av en utdanning for kritikere. Vi vil derfor betegne denne perioden som et forsøksprosjekt.

Vi kan definere forsøksprosjekt som:

Prosesser som prøver ut eller utvikler nye arbeidsformer eller løsninger på et problem, samtidig som det produseres kunnskap om vilkårene for å lykkes.⁹

Et forsøksprosjekt innebærer at nye arbeidsmetoder utprøves innen en gitt tidsramme. En av forutsetningene for å drive forsøksvirksomhet er altså at det produseres kunnskap om hva som skal til for å lykkes. Forsøksprosjekt involverer gjerne mange aktører. For at disse skal kunne bygge på erfaringene man gjør seg underveis, er det av sentral betydning at det legges til rette for erfaringslæring. Dette forutsetter blant annet dokumentasjon av arbeidet slik at det kan gjennomføres analyse og evaluering.

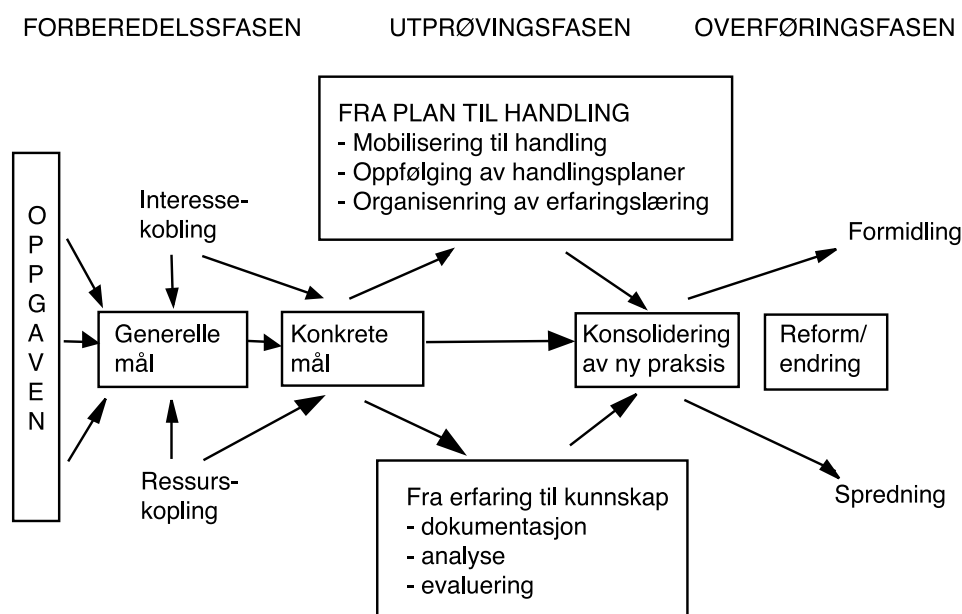
Videre er det sentralt at alle involverte aktører får del i denne erfaringslæringen for at man skal kunne korrigere arbeidsmetoder eller eventuelt mål underveis. Dette forutsetter en klar ledelse og organisering, og en plan for hvordan erfaringslæringen kan systematiseres i organisasjonen som helhet.¹⁰

Prosjektarbeid kan deles i tre faser. *Forberedelsesfasen* innebærer at de generelle målsettingene for arbeidet legges til grunn for å kople til andre som har interesser i prosjektet, og evt. andre ressurser eller ressurspersoner. Forberedelsesfasen skal lede inn i en konkretisering av planene for prosjektarbeidet og en formulering av konkrete (resultat-)mål.

I *utprøvningsfasen* skal arbeidet settes ut i livet. Handlingsplaner skal følges opp, og ikke minst er det her viktig å organisere erfaringslæring for å kunne dra nytte av positive og negative erfaringer.

Utprøvningsfasen skal munne ut i en konsolidering av ny praksis – i dette tilfellet etablering av strukturen for et levedyktig kritikerakademi – og lede inn i *overføringsfasen*.¹¹ Kritikerakademiet er et prosjekt der hensikten er å etablere en ny institusjon. ”Overføringsfasen” vil i denne sammenheng dreie seg om hvordan prosjektarbeidet benyttes som grunnlag for etableringen av en fast institusjon.

Modellen viser de viktigste fasene i et forsøksprosjekt.

Figur 2. Modell for forsøksprosessen.¹²

Kritikerakademiet er et samarbeidsprosjekt mellom flere aktører. Vi skal i det følgende se på hvordan prosjektarbeidet er gjennomført, og i hvilken grad man har oppnådd å gjøre seg gjensidig nytte av de tilgjengelige ressursene.

Ressurskobling

To parter utgjør til sammen fundamentet i Kritikerakademiet: Kritikerlagene og Institutt for Journalistikk. Mens Institutt for Journalistikk har journalistfaglig kompetanse, har kritikerlagene ressurser og kompetanse på kritikkfaglige spørsmål. Også Norsk kulturråd er som finansiør og oppdragsgiver en sentral samarbeidspart.

Kritikerlagene har som interesseorganisasjoner et nært kjennskap til kritikernes behov og interesser, og de har kunnskap om ressurspersoner med kunnskap om kritikk og kunstteori innen de forskjellige uttrykksformene. Med sine rundt 400 medlemmer utgjør også kritikerlagene et viktig rekrutteringsgrunnlag for Kritikerakademiet. "Uten kritikerlagene ville dette ikke vært mulig," sier et av medlemmene i styringsgruppen om opprettelsen av Kritikerakademiet.

Institutt for Journalistikk har lang erfaring i kursvirksomhet for journalister. I tillegg til den journalistfaglige kompetansen kunne også instituttet tilføre den infrastruktur som var nødvendig for etablering av Kritikerakademiet. Instituttet med sine lokaler og sin administrasjon bidro vesentlig til at det har vært relativt ukomplisert å etablere de praktiske sider av kursvirksomheten. Instituttets erfaring med tilsvarende kursvirksomhet gjorde også at Kritikerakademiet kunne gå inn i "malen" som var etablert for andre kurs.

Ifølge medlemmer i styringsgruppen var det i utgangspunktet bred enighet om målsettingene for Kritikerakademiet. Man brukte imidlertid mye tid på å diskutere ulike fremgangsmåter før man satte i gang med prosjektarbeidet. Både Institutt for Journalistikk og kritikerlagene var involvert i planleggingsarbeidet og hadde på denne måten mulighet til å influere på beslutningsprosessene.

To kurs for kritikere var gjennomført i samarbeid mellom Institutt for Journalistikk og kritikerlagene før forsøksperioden for Kritikerakademiet. Erfaringer herfra var dokumentert i Institutt for Journalistikks interne evaluering og i en ekstern evaluering.¹³ Disse kursene hadde også tydeliggjort at begge parter kunne ha gjensidig utbytte av et samarbeid.

I løpet av forberedelsesarbeidet og den første delen av prosjektperioden ble det lagt planer for hvilke kritikergrupper det skulle gis kurs for, det ble prøvd ut ulike former for kurs/seminarer, og det ble gjort erfaringer med forskjellige forelesere.

Ifølge ledelsen av Kritikerakademiet ved Institutt for Journalistikk har imidlertid samarbeidet med kritikerlagene *avtatt* i løpet av prosjektperioden:

I begynnelsen var kritikerlagene tett inne på Kritikerakademiet. Etter hvert har vi imidlertid blitt skuffet over kritikerlagenes innsats. Det har vært ett til to år nå da de har vært nærmest usynlig. Dette har gjort arbeidet for Kritikerakademiet adskillig vanskeligere.

Ifølge den daglige ledelsen av Kritikerakademiet har redusert engasjement fra kritikerlagenes side i siste halvdel av prosjektet medført at det har vært vanskeligere å rekruttere kursdeltakere med kunstfaglig bakgrunn, og det har vært vanskeligere å få satt sammen arbeidsgrupper blant annet til siste kurset i musikkritikk og til kurset i arkitekturkritikk.

Kurset i arkitekturkritikk har blitt utarbeidet i samarbeid med Norske Arkitekters Landsforbund (NAL) og Arkitekturakademiet. Det er også disse som sammen med Institutt for Journalistikk deltar i arbeidsgruppen.

Ifølge kursledere ved Institutt for Journalistikk har... ”Kritikerakademiet de siste ett til to år rett og slett vært et kurs ved Institutt for Journalistikk finansiert av Kulturrådet”.

Ifølge kritikerlagenes representanter i arbeidsgruppen har kritikerlagene den samme interesse for Kritikerakademiet som tidligere: ”Det er manglende kommunikasjon på dette feltet. Kritikerlagene er helt klart interessert i å delta i arbeidsgruppene.”

Fra Institutt for Journalistikk side har man imidlertid opplevd det tungt å engasjere kritikerlagene, og man har opplevd at interne forhold ved kritikerlagene har gjort at ”de har hatt nok med sitt”. Dette bekreftes til dels av representanter fra kritikerlagene, som antar at sammenslåingen av de ulike kritikerlagene til det felles Norsk kritikerlag har medført at:

...de etter hvert har hatt så mye av sitt eget at de ikke har brukt så mye energi på Kritikerakademiet.

Lederen av Kritikerakademiet ved Institutt for Journalistikk tok dette flere ganger opp med en ansatt i Norsk kritikerlag. Kritikerlagenes representanter i styringsgruppen kjenner imidlertid ikke til dette og uttrykker forbauselse over at det ikke har vært tatt opp.

På den annen side understreker man at Kritikerakademiet er ”en av pilarene i kritikerlagenes system”, og at utdannelsen er vesentlig for å høyne nivået på kritikeraktiviteten. Kritikerlagene opplever en klar interesse fra medlemmenes side. Blant annet opplever ansatte i Norsk kritikerlag at kritikere ringer for å høre om det snart blir kurs på deres felt.

Trolig kan det manglende samarbeidet skyldes et kapasitetsunderskudd. I den grad det skyldes manglende kommunikasjon, burde dette vært ivaretatt av styringsgruppen.

Dokumentasjon og informasjonsutveksling

Skriftlige tilbakemeldinger fra kursdeltakerne innhentes etter hver enkelt samling på hvert kurs. Dette er rutine på alle kurs ved Institutt for Journalistikk. Tilbakemeldingene omfatter både kvalitative og ”kvantitative” (terningkast) vurderinger av kursene. Dette er til sammen et *svært* omfattende materiale med opplysninger om deltakernes bedømmelse av enkeltforelesere, faglig innhold og praktisk gjennomføring. Kurslederne gjennomgår tilbakemeldingene, oppsummerer disse og samler dem i egne notater.

Kursledere skriver en kursoppsummering delvis på basis av tilbakemeldingene fra deltakerne og delvis på basis av egne erfaringer med gjennomføringen. Kursoppsummeringene diskuteres i styringsgruppen, og noen ganger også i arbeidsgruppene.

Dokumentasjonen fra selve *prosjektdriften* kunne imidlertid vært bedre. Særlig burde det vært skrevet referater fra alle arbeidsgruppemøter. Så vidt oss bekjent er dette bare delvis gjennomført.

Informasjonsutvekslingen synes i hovedsak å ha fungert bra mellom de ulike ledd i organisasjonen. Det synes stort sett å være god kommunikasjon mellom styringsgruppe og arbeidsgrupper, bl.a. fordi leder av styringsgruppen også deltar i alle arbeidsgruppene. Enkelte kursledere har imidlertid savnet tettere direkte kontakt mellom flere medlemmer i styringsgruppen og deltakere i arbeidsgruppene, bl.a. for å kunne møtes og diskutere aktuelle problemstillinger.

Noen har også savnet mer formelle møter mellom kurslederne ved Kritikerakademiet.

”Vi snakker en god del sammen uformelt,” sier en av kurslederne,” men det hadde vært nyttig å møtes for å ”pøse ut” erfaringer og ha brainstorming.”

Også ansatte i Norsk kritikerlag har opplevd behov for bedre kommunikasjon med Kritikerakademiet, blant annet for å kunne formidle informasjon om kursvirksomheten på et tidligere tidspunkt. Fra Norsk kritikerlags side har man opplevd at det

har vært manglende kapasitet til tilstrekkelig kommunikasjon. En del av informasjonen til medlemmene har derfor kommet ut i seneste laget.

Ledelsen av kritikerakademiet

Som vi tidligere har nevnt har Kritikerakademiet hatt en styringsgruppe bestående av representanter fra kritikerlagene, Kulturrådet og Institutt for Journalistikk.

Styringsgruppens mandat har vært følgende: ¹⁴

- Å utarbeide planer for kursvirksomheten i forsøksperioden
- Å sende planene til godkjenning av den generelle innholdsvinklingen i Norsk kritikerlag
- Å ha ansvaret for at det utarbeides planer for hvert kurs og trekkes inn relevante kritiker-/kunstmiljøer i arbeidet
- Å styre planleggingen av kritikerseminarene
- Å ta de nødvendige økonomiske avgjørelsene underveis i prosjektet
- Å rapportere til Norsk kulturråd hvert kursår

Styringen av arbeidet har for en stor del vært overlatt Institutt for Journalistikk og de enkelte kursledere på grunnlag av de retningslinjer som er vedtatt i styringsgruppen og i Kritikerakademiets mandat. Styringsgruppen har i liten grad detaljstyrt arbeidet.

Ser vi på det som fremgår av referatene fra styringsgruppemøtene i Kritikerakademiet, preges arbeidet her først og fremst av oppsummeringer etter pågående og gjennomførte kurs, samt planlegging av innholdet i nye kurs. Ifølge deltakere i styringsgruppen har detaljstyring ikke vært nødvendig fordi gjennomføringen av kursene har fungert på en tilfredsstillende måte.

”Både arbeidsgruppene og kurslederne har fått mye tillit”, sier ansvarlige ved Institutt for Journalistikk. Grunnen for mye av fremgangsmåtene for Kritikerakademiet ble lagt i forbindelse med kursene som ble holdt i musikk- og litteraturkritikk før prosjektperioden. I løpet av disse kursene gikk ting seg til. Dette kunne Kritikerakademiet nyte godt av.

Styringsgruppens leder har vært en representant fra Norsk kritikerlag. Ansvarlige for driften av Kritikerakademiet ved Institutt for Journalistikk har fungert som sekretær for gruppen. Det har ikke vært øvrige formelle posisjoner. Lederen av

styringsgruppen deltok i alle arbeidsgruppene de to første prosjektårene. Lederen har ifølge deltakere i prosjektarbeidet vært en sentral pådriver for hele prosjektet.

Også den daglige ledelsen av Kritikerakademiet ved Institutt for Journalistikk får positiv omtale. Flere vi har vært i kontakt med, påpeker at den som har tatt hovedansvaret for Kritikerakademiet, har gjort en svært viktig innsats for gjennomføringen av kursene. Det påpekes også at enkeltpersoner har bidratt med et sterkt engasjement som har hatt stor betydning for kursvirksomheten.

Den siste fasen i et prosjektarbeid er ofte avgjørende for videreføringen av arbeidet. Det er i denne fasen det er viktigst å samle de erfaringene man har gjort seg i løpet av prosjektperioden og systematisere hva man vil bygge videre på og hva som bør endres.

Selv om det ikke er formulert i mandatet, er dette en oppgave som burde vært gjennomført eller tatt ansvar for av styringsgruppen. Styringsgruppen har imidlertid ikke hatt møter i siste delen av prosjektet. Siste møte var i februar 1999.

Primært skyldes dette at styringsgruppens leder har vært syk. Ifølge et av medlemmene i styringsgruppen har lederen vært en drivende kraft, og lederens personlige innsats var en vesentlig faktor for å holde det hele i gang.

Fra mange forsøksprosjekter vet man at "ildsjeler" eller ledere med et personlig engasjement er vesentlig for en vellykket gjennomføring av arbeidet. En fare ved dette er imidlertid at hele virksomheten kan bli svært sårbar hvis prosjektdriften eller deler av denne blir for personavhengig.¹⁵ Bortsett fra lederen har ikke styringsgruppen hatt formelle posisjoner. Ingen tok derfor ansvaret for styringsgruppe-møter da lederen midlertidig måtte trekke seg tilbake.

Det har vært usikkerhet om videreføringen av Kritikerakademiet. Kulturrådet gir støtte til prosjekter for inntil tre år. Etter denne perioden kan det gis støtte for ytterligere ett eller to års drift. Deretter forutsettes annen finansiering.

Prosjektet har søkt Kulturdepartementet om finansiering over statsbudsjettet for å kunne bestå som fast institusjon etter den treårige prøveperioden. De som har vært involvert i den daglige driften av Kritikerakademiet opplevde at fordi styringsgruppen ikke fungerte siste del av prosjektperioden, så var det heller ingen som tok et tilstrekkelig ansvar for videreføringen:

Ingen har tatt ansvar for videreføringen. Det er frustrerende og lite tilfredsstillende at ingen tar ansvar nå. Styringsgruppen eller kritikerlagene burde tatt ansvaret for dette.

Nettopp kritikerlagene har tatt et visst ansvar her. På initiativ fra kritikerlagenes representanter i styringsgruppen ble det holdt et møte med Kulturdepartementet ved prosjektavslutning. Man fikk her informasjon om at Kritikerakademiet ikke var kommet inn på departementets bevilging for 2000, og at departementet henvisste til Norsk kulturråd for eventuelt å sørge for en finansiering av inneværende år.

At ikke møtet med departementet var kjent for de som driver Kritikerakademiet til daglig, tydeliggjør en mangel på kommunikasjon mellom de forskjellige aktørene i Kritikerakademiets virksomhet. En slik kommunikasjon skulle ha foregått via styringsgruppen.

I et slikt tilfelle har Kulturrådet som medlem i styringsgruppen og som finansiør av prosjektet etter vårt syn et særskilt ansvar. I kraft av sin posisjon burde Kulturrådet ha bedt om at styringsgruppen valgte en midlertidig leder som kunne tatt ansvaret for prosjektavslutning og videreføring.

Prosjektdriften ved Institutt for Journalistikk

Prosjektadministrasjonen ved Institutt for Journalistikk har ifølge medlemmer i styringsgruppe og kursledere fungert bra. Kursene betegnes også som "vel tilrettelagt" av personer som har vært involvert i gjennomføringen. Rutinene følger praksis ved Institutt for Journalistikk og er derfor i følge instituttet greit gjennomførbare.

Både kursledere og medlemmer av styringsgruppen opplever at instituttet i løpet av denne første delen av prøveperioden har fått et økt engasjement i Kritikerakademiet. Da man startet opp, ble det diskutert om hvorvidt et slikt "akademi" burde være en oppgave for en utdanningsinstitusjon for journalister.

Etter hvert som man fikk erfaringer med å drive kursene og det har kommet gode evalueringer fra kursdeltakerne, har dette snudd. De involverte opplever at instituttets ledelse har støttet arbeidet og har vært engasjert i Kritikerakademi-prosjektet. Ved prosjektavslutning synes Kritikerakademiet å være vel innarbeidet i instituttets generelle virksomhet. Fra to av medlemmene i styringsgruppen uttrykkes det imidlertid mot slutten av prosjektperioden en bekymring for om det er tilstrekkelig

kapasitet ved Institutt for Journalistikk til å ivareta Kritikerakademiets virksomhet.

Fra kursdeltakernes side blir den praktiske prosjektdriften eller kursgjennomføringen ved Institutt for journalistikk svært positivt omtalt. Samlingene betegnes som godt tilrettelagt og gjennomført. Det nærmeste vi har hørt av kritikk mot gjennomføringen av kursene fra kursdeltakere var at maten i Institutt for Journalistikks kantine var nokså middelmådig. Etter egen observasjon ved to ulike tidspunkter vil imidlertid evaluator stille spørsmål ved kriteriene for en slik bedømmelse.

Økonomi

Kritikerakademiet er hittil finansiert av Kulturrådet med kr. 750 000 for 1997 og en mill. for hvert av de to siste prosjektårene. For noen av kursene er det søkt mindre tilleggsbevilgninger fra eksterne bidragsyttere. Dette har primært vært gjort for å få tilstrekkelige rammer til å benytte forelesere fra andre nordiske land. Kursdeltakerne betaler en kursavgift på totalt kr. 3000. Frilansere betaler ikke kursavgift.

Vi har etter flere henvendelser til Institutt for Journalistikk ikke fått tilsendt oversikter over bruk av instituttets egne midler ("overhead") eller regnskap etter avsluttet prosjektperiode. Ifølge evalueringen av kursene som ble gjennomført før prøveprosjektet, var det en *betydelig* overhead på kursene frem til 1994.¹⁶ Vi vet imidlertid ikke hva overhead'en har vært i prosjektperioden.

Ifølge flere medarbeidere ved Kritikerakademiet var de økonomiske rammene for 1997 knappe. Rammene i 1998 og 1999 blir betegnet som tilstrekkelige, men ikke romslige. "Det er tilstrekkelig, men det er alltid litt på kanten" sier et av medlemmene i styringsgruppen.

Økonomien har så vidt vi har kunnet bringe på det rene tillatt et faglig tilfredsstillende omfang av rammer for og undervisningen på kursene. Ekstrabevilgningene har gjort det mulig å strekke seg litt lenger der man har ønsket dette. Ifølge en av kurslederne har "...vi aldri måttet si nei til en foreleser på grunn av penger".

Vedkommende påpeker også at det ikke er noe mål i seg selv å kunne trekke inn flere eksterne forelesere enn det man har i dag, fordi tyngdepunktet skal ligge på kurslederne. Det er gjennom samspeillet mellom deltakerne og mellom kurslederne og deltakerne at man kan skape en situasjon der deltakerne selv kan bidra aktivt.

AKADEMI FOR KRITIKERE?

Fra Kulturrådets side bygget initiativet til et kritikerakademi på behovet for kritikk i massemediene, og på et ønske om å bidra til å videreutvikle dagens kritikk. Vi skal i det følgende først se på prosjektforslaget om opprettelse av et kritikerakademi. Deretter skal vi diskutere hva som er kritikkens og pressens kriterier og hvordan dagpressekritikken lever i spennet mellom disse normsettene, for så å diskutere Kritikerakademiets kursvirksomhet i lys av dette. Til slutt vil vi diskutere om opprettelsen av Kritikerakademiet innebærer en ”profesjonalisering” av kritikk, anmeldelser og omtaler.

Prosjektforslag for Kritikerakademiet

I prosjektforslaget for prøvedriften av Kritikerakademiet i perioden 1997-1999 påpekes det at det ikke finnes noen allmenn ”oppskrift” for hva som er den gode kritikk. Det trekkes imidlertid opp fem punkter som ifølge prosjektforslaget bør utgjøre kritikerens basis:

1. Faglig innsikt ervervet gjennom omgang med de aktuelle kunstverk
2. En viss historisk bakgrunnskunnskap
3. En teoretisk resonnementsevne
4. ”Skjønn”
5. At man behersker den journalistiske form

Man mener å observere at kvaliteten på kritikk i Norge holder et rimelig godt nivå sammenliknet med kritikken i andre land. På den annen side bruker avisene i dag primært kritikere som jobber som frilansere. Dette fører til at publikum

...ikke lenger så lett kan forholde seg til anmeldere hvis holdninger og kriterier man kjenner over tid og kan justere egne vurderinger i forhold til.¹⁷

Kritikk er ingen objektiv ytring, men en bedømmelse på grunnlag av bestemte forutsetninger. Disse forutsetningene kan være mer eller mindre faglig basert, men

vil alltid influeres sterkt av *hvilken person* som utfører kritikken. Med andre ord har kritikk også et subjektivt innslag.

Når en avis eller et annet medium benytter samme person over lengre tid, vil publikum kunne få kjennskap til vedkommendes smak eller preferanser. På den måten vil publikum kunne forholde seg til premisser som ikke er tilgjengelige når man ikke "kjenner" kritikeren.

Det som legges til grunn for bedømmelsen av hvordan det enkelte verk kan forstås, utgjør kritikkenes *kriterier*. Alt som er godt eller dårlig, er bedre eller dårligere enn noe annet. Spørsmålet er da hva verket bedømmes i forhold til.

Både det faglige og det skjønsmessige innholdet i dagspressekritikken hviler imidlertid på formidlingen. Denne henger sammen med evnen til å uttrykke seg journalistisk. Det er mer enn 50 år siden man kunne finne en bokomtale som fyller flere spalter på forsiden av en avis i Norge. Dagspressekritikken i dag lever under rammebetingelser der det stilles krav til å kunne uttrykke seg i andre former enn det et omfattende, faglig format tillater. Journalistikken endres, og dagspressekritikken med den.

Hva er så kritikerfaget? Vi må forutsette at i tillegg til de punktene som var nevnt i prosjektforslaget, så må kvalifikasjonene for et kritikerfag også omfatte kunnskap om kritikken som sjanger, ikke bare journalist- og kunstfaglig kunnskap. En kunstteoretisk skolert kulturjournalist er ikke nødvendigvis en skolert kritiker.

Det er ingen institusjonaliserte fag i Norge som kalles "kritikk" i tilknytning til de ulike kunstarter og kulturuttrykk. Kritikerakademiet er i norsk og nordisk sammenheng en pionér for et fag som har kritikk som kjernetema.

Kunnskap om kritikk, anmeldelser og omtaler,¹⁸ slik dette formidles på Kritikerakademiet, er en sammensetning av det vi har beskrevet som journalistfag og kunstfag. Det omfatter imidlertid også en tematisering av de spesielle forutsetninger som møter en kritiker når vedkommende skal bedømme et verk innenfor den form som kalles "kritikk".

Gjennom Kritikerakademiet er kritikk rent faktisk gjort til et fag. Som andre fag er dette et fag som i stor grad bygger på sammenstilling av kunnskap fra andre disi-

pliner og fag. Vi ønsker imidlertid her å se på om denne sammenstillingen er gjort for nettopp å etablere et eget ”kritikkfag”.

Dagspressekritikk – kunsthøgskolefag, journalistfag eller kritikkfag?

Det er vesentlig for å bedømme et verk at man har kunnskaper om og erfaring med den kunstart der man utøver sin kritikk. Men uansett hvor kunnskapsbasert kritikken eventuelt er, vil imidlertid de fleste hevde at det ikke er mulig å gi objektive bedømmelser av kunst. Kunstens verdi, uttrykkskraft, dens evne til å gi erkjennelse eller å engasjere, kan ikke måles og veies.

Det vil derfor alltid i kritikk og bedømmelse av kunst være et vesentlig element av det litt diffuse vi ofte kaller ”skjønn”. Vi kan forstå dette som det subjektive elementet i kritikken. Noen vil betegne dette som den enkeltes smak,¹⁹ men vi kan også si at det omfatter den subjektive, og dermed unike, *sammenstilling* av den enkeltes egne teoretiske og erfaringsbaserte kunnskaper i vurderingen av det enkelte verk.

Det finnes en rekke teorier som handler om hva som ligger til grunn for fortolkning og bedømmelse av kunstartene. Teoriene spenner fra de som vektlegger kunstinstusjonenes innflytelse over dommene, via teoretikere som vektlegger den språklige og rent subjektivt konstituerte betydning, til de som hevder at kunst kan fortolkes objektivt.²⁰ Innen de enkelte dagspressekritikkene er det sjelden rom for å problematisere fortolkningsgrunnlaget og gyldighet. Det som imidlertid er mulig, er å tydeliggjøre hvilke normer kritikeren legger til grunn for sin bedømmelse. Normene er de faktorer kritikeren bedømmer verket i forhold til og dermed *kriteriene* for bedømmelsen.

Et eksempel på kritikkens kriterier kan for eksempel hentes fra en forelesning av Anne Gjeldsvik på et kurs i filmkritikk ved Kritikerakademiet:

- Kognitive kriterier: hvilken tyngde verket har, hva det kan tilføre intellektuelt
- Genetiske kriterier: plassering av et verk i kritikkens historie og sjangerplassering
- Moralske/politiske kriterier: verdi i forhold til etiske eller politiske normer
- Estetiske kriterier, f.eks.: kompleksitet versus klisjeer, åpenhet for flere tolkninger. Rom for tilskuerens medskapning. Integritet; om de enkelte elementer henger sammen. Intensitet; om verket ”holder oss fast”

Om kritikeren benytter en eller flere av disse kriteriene eller andre, bestemmes av hva det aktuelle verket setter på dagsordenen. I den grad det er mulig, er synliggjøring av kriteriene i kritikkene, og særlig i dagspressekritikkene, vesentlig for at publikum skal kunne forholde seg til *hvorfor* en kritiker mener et verk er godt eller dårlig.

Det er store ulikheter i kritikertradisjonene innen de forskjellige kunststartene. Mens kritikken av billedkunst tradisjonelt har vært en sterkt kunstfaglig og ”objektivistisk” eller kunst-analytisk sjanger, har litteraturkritikken i større grad benyttet normer om allmennmenneskelig erkjennelse. Litteraturkritikken har også i større grad vært en (impresjonistisk) kritikk med vekt på den subjektive opplevelsen.²¹

Kritikken i sin tradisjonelle form forutsetter kunstfaglig kunnskap hos utøveren. Kritikken har da også tradisjonelt vært ivaretatt av personer med kunstfaglig utdannelse. Det har imidlertid i hovedsak vært de større hovedstadsavisene som har publisert det vi (idealtypisk) kan kalle den tradisjonelle ”rene kritikk”.

I distriktsaviser, lokalradioer og andre deler av dagspressen som har et mer begrenset publikum, har de mer journalistisk baserte anmeldelser og omtaler vært dominerende. Både kritikk, anmeldelser og omtaler har i disse mediene i større grad vært utført som journalistiske sjangere, og har vært utøvd av personer med en mindre spesifikk bakgrunn.

I dag hevdes det at hele bredden av kritikk og anmeldelser, også i de større mediene, fremtrer i en mindre rendyrket form. Kritikken av kunstarter og kulturuttrykk underlegges et felles sett med kriterier som ikke er gitt av kunsten selv, men av mediene. Dagspressekritikken lever innenfor de samme rammebetingelsene som annen dagspressejournalistikk, der medienes fokus og prioriteringer bygger på egne premisser.

Per Thomas Andersen (1995) skriver i sin artikkel ”Danjanistikk og kritikk”²² om Dagbladets litteraturkritiker som anmeldte Jan Kjærstads *Forførelsen*. Boken fikk en ”forbeholden, dels negativ omtale”. Kritikeren:

... virket faktisk ikke det minste forført, og hadde ikke en gang oppfattet at forfatteren var uimotståelig. Wandrup var en av de meget få anmelderne som ikke skrev ubetinget begeistret om *Forførelsen*. Men han brukte et *helsides oppslag* på å fortelle at boka ikke var særlig betydelig.²³

Karsten Alnæs hevder i artikkelen ”Når man sitter i garnet kan man også sprelle. Kritikeren og avisen” at bokanmeldelser i norske aviser først og fremst er journalistikk, at oppslag og prioriteringer primært er basert på journalistiske (nyhets-) kriterier. Derfor er det ikke kritikkenes kriterier som bestemmer det helhetsinntrykket ovennevnte anmeldelse formidler, men det journalistiske nyhetsimperativet;

...en bokomtale skal fungere som en nyhet, en melding om at noe er skjedd – og alt annet må underordnes dette hensynet.²⁴

At det er gitt ut en ny bok av Jan Kjærstad, er en ”happening” – en nyhet i seg selv. Det er ikke irrelevant om boken er god eller dårlig, men dette vil ofte underordnes journalistiske kriterier.

”Også litteraturkritikken fungerer i en kontekst der oppslaget tåler en svak omtale fordi den kun er et element i en journalistisk komposisjon”, sier Per Thomas Andersen, og videre: ”Kunstnerisk kvalitet har ikke noe omfang. Men omsetningsvolum kan måles”.²⁵

Det Alnæs kaller nyhets*imperativer*, de journalistiske nyhetskriteriene, styrer oppslaget, ingressen, billedbruk osv. Eksempler på journalistiske nyhetskriterier kan være:²⁶

- Komposisjonskriteriet som innebærer at et oppslag først og fremst skal være en godt utformet avisside
- Elitekriteriet som tilsier at elitepersoner eller elitistiske virksomheter og instanser lettere får oppslag
- Personifikasjonskriteriene som innebærer at hendelser som kan knyttes til enkeltskjebner eller enkeltmennesker lettere får plass i avisen
- Samsvarskriteriet som tilsier at oppslagets omfang og utforming skal samsvare med publikums forventninger
- Klarhetskriteriet som tilsier at det enkle prioriteres fremfor det komplekse og derfor vanskeligere tilgjengelige/mindre klare

De journalistiske nyhetskriteriene står ikke nødvendigvis i motsetning til kritikkenes prioriteringer. Også kritikken påvirkes av elitistiske kriterier, som medfører at store dirigenter får mer oppmerksomhet enn mindre kjente, av personifikasjons-”kriterier”, som innebærer at skjebner og personligheter leses inn i verkene til Ham-sun, Wagner, Picasso eller andre berømte kunstnere.

På den annen side kan disse kriteriene bli stående i motsetning til hverandre. Det er opplagt i tilfeller som Monica Lewinskys bok "Ærlig Talt", som fikk store oppslag, men som neppe hadde blitt nevnt i det hele tatt hvis ikke "forfatteren" hadde vært berømt av andre enn litterære grunner. Mer problematisk kan det være når kravet om en god avisside eller elitistiske kriterier medfører at utgivelsen som "hendelse", og denne hendelsens kvalitet, overstyrer formidlingen av *verkets* kvalitet i kritikkene.

Hendelsen mister sin kraft for hver eneste middelmådige bokside som leses. Et oppslag som ved sitt store format eller positive helhetsinntrykk devaluerer en dårlig kritikk, vil kunne forføre leseren, tilskueren eller tilhøreren til å oppsøke verk hvis betydningsløshet oppdages først ved nærmere bekjentskap.

De samme nyhetskrav som har vært stilt til omtalen, stilles nå i økende grad også til kritikk og anmeldelser. Om dette er positivt eller negativt for kritikkens del, skal vi ikke gå inn på her. En av representantene fra Norsk kritikerlag i Kritikerakademiets styringsgruppe svarer følgende på om det kunne være et alternativ å ha kritikerutdannelse ved universitetene:

Det er ikke noe rom for grunnfag i kritikk. Kritikk er del av den subjektive smaksdom. Kritikken beveger seg bort fra den faglig baserte kritikk i dag.

Mye tyder på at dette er tilfellet, men alle vil nok neppe være enig i at det *bør* være slik. Uavhengig av kritikers eller kritikkens selvforståelse synes kritikken å dreie bort fra den faglige "analysen". Den innflytelse journalistikkens kriterier har på kritikken, innebærer en tilnærming av de ulike sjangrene kritikk, anmeldelser og omtaler.

Innenfor dagens rammebetingelser for dagspressekritikken vil trolig en dreining bort fra den primært kunstfaglige kritikken og mot den mer subjektive smaksdom være sunn. Det kan stilles spørsmål ved gyldigheten av en kritikk der premissene for bedømmelsen er formulert som rent faglige og tilsynelatende objektive normer. En slik kritikk gir et skinn av gyldighet som er hevet over kritikers subjektive forståelse og smak. I og med at den subjektive smak og fortolkning er elementer som alltid vil være til stede i en kritikk og alltid være del av bedømmelsens grunnlag, kan en kritikk som i sterkere grad synliggjør dette, fungere positivt.

Dette innebærer imidlertid ikke nødvendigvis at kritikken ender som den rene smaksdom. En faglig bedømmelse utelukker ikke at også kritikeren selv er til stede i kritikken som den som opplever verket og bedømmer det. Uansett hvilken selvforståelse kritikken og den enkelte kritiker har, er det av sentral betydning at premissene for bedømmelsen – eller kriteriene – er synlige i den enkelte kritikk.

Kritikeren skal ikke bare oppleve, fortolke og bedømme verkene. Dette skal også formidles. Kritikk som journalistikk handler derfor om å skrive for et bredt publikum uten å miste et visst faglig fundament og en faglig fundert integritet. Formidlingen i alle journalistiske sjangre har sin egen terminologi. Denne terminologien bestemmes i dagspressekritikken delvis av kunstens og kritikkens fagfelt, men bare delvis. Dagspressekritikken vil nå flere enn det kunstfaglige publikum.

Et *kritikkfag* synes derfor i økende grad å handle om å kunne integrere kunsthøgskolefag og kritikkens kriterier i de journalistiske rammebetingelser.

Kritikk som profesjon?

Opprettelsen av Kritikerakademiet kan forstås som et ønske om å *profesjonalisere* kritikervirksomheten. Noen utøvere med ulike former for kunstfaglig utdanning har deltatt på ulike typer kurs i journalistikk, og noen kritikere med journalistisk utdanning har utdanning i kunsthøgskolefag. Journalisthøgskolene og Institutt for Journalistikk holder kurs i forskjellige journalistiske sjangre, og kunsthøgskolefag kan læres på forskjellige nivåer ved universitetene.

Det har imidlertid ikke eksistert noen utdanning i *kritikervirksomhet* her i landet tidligere.

De forskjellige kritikerlagene har holdt seminarer, men disse har vært for begrenset i omfang og for sporadiske til å kunne kalles utdanning. Ifølge en av de som sitter i Kritikerakademiets styringsgruppe, ville mange av de som skriver kritikk heller ikke komme inn på noe journalistkurs, fordi de ikke har bakgrunn for dette.

Kritikerakademiet representerer den første kritikerutdannelsen i Norge. Den kursvirksomhet som til nå har vært gjennomført, er prosjekt- eller forsøksvirksomhet. En opprettelse av Kritikerakademiet som et fast utdannelsesstilbud vil imidlertid innebære en institusjonalisering av en kritikerutdanning. Et spørsmål er så om dette vil kunne medføre en profesjonalisering av kritikken og en utvikling mot et kritikeryrke.

Flere egenskaper ved kritikken kan indikere en virksomhet som *unngår* profesjonalisering. For det første har det i kritikken som i kunsten vært tradisjonsbundne forestillinger om kunsts kjønn som en nærmest ”medfødt” egenskap eller en evne som primært opparbeides i omgangen med verkene. I en slik selvforståelse blir kritikervirksomhet mer en nådegave enn noe som kan læres.

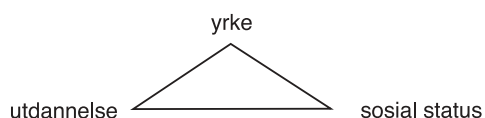
En viktigere innvending mot mulighetene for en profesjonalisering av kritikken er at bare svært få er kritikere på heltid. De aller fleste som skriver anmeldelser eller kritikker, gjør dette ved siden av annet arbeid, enten dette er journalistikk eller annet. Kritikervirksomheten er dermed ikke yrket, men er ofte en av flere spesialiseringer innen et journalistyrke, eller en bigeskjeft for personer med kunstfaglig utdanning.

Av sentral betydning er imidlertid det som har vært kritikkens selvforståelse i det meste av vårt århundre. Denne selvforståelsen innebærer at kritikken ikke skal sette premissene for kunsten, men at kunsten skal sette premissene for kritikken. En undersøkelse av dagspressekritikken av litteratur og billedkunst i Norge i 1992²⁷ viste at dagspressekritikerne i de større avisene i liten grad ønsket å formulere kriterier for kritikken, men ville la det enkelte verk sette premissene. Verkets intensjoner og dets sjangertilhørighet skulle være retningsgivende for en kritikk som bedømmer om verket fyller de intensjoner verket selv formulerer.

Selv om det finnes en rekke ulike definisjoner på hva en profesjon er, forstås opprettelsen av en formell utdanning av de aller fleste som et sentralt element i profesjonaliseringen av en funksjon. En klassisk definisjon i Norsk profesjons-sosiologi er formulert av Ulf Torgersen (1981). Ifølge Torgersen er det et grunnleggende forhold mellom *yrker* og *utdanning*. Ifølge Torgersen har vi en profesjon der hvor:

En bestemt formell utdanning erverves av personer som primært er orientert mot oppnåelse av bestemte yrker som ifølge sosiale normer ikke kan fylles av andre personer enn de med denne utdanningen.

Dette forholdet kan beskrives med den såkalte ”profesjonstrekanten”:

Figur 3: Profesjonstrekanten

Ifølge Torgersen avhenger utdannelsens grad av innflytelse på aktuelle fagområder (og yrkets sosiale status) av om man oppnår å *monopolisere* yrkesfunksjonen, dvs. at uten den formelle utdanning kan man heller ikke utøve yrket. Dette *interesseaspektet* knyttet til profesjonsdannelse handler om å få kontroll over ”markedene”. Om en gruppe greier å monopolisere et yrke eller en funksjon, vil det kunne bli en sterk gruppe med stor innflytelse på sitt fagområde.

Formaliseringen av en profesjonsutdanning vil også ifølge Torgersen medføre at de som skal utføre yrkesrollen sosialiseres inn i kunnskaper, holdninger og forståelsesmåter som vil forme deres utøvelse av yrket, og *stille krav til* at yrket skal utøves på denne måten.

Kjernen i Kritikerakademiets utdanning er *en kopleing* av journalistikk og kunsthøgskolefag. Dette er i seg selv to ulike virksomhetsområder. Ingen av kunstfagene i Norge kan sies å være profesjoner i betydningen av å ha monopol på en bestemt yrkesutøvelse. Journalistikk er imidlertid i større grad en profesjon.

Flere kursdeltakere har påpekt at deltakelsen på kursene har påvirket deres eget syn på seg selv som kritiker. Mange opplever seg primært som kulturjournalister som også driver med kritikk. Deltakelsen på Kritikerakademiets kurs har imidlertid for noen bidratt til en kritikeridentitet. En av deltakerne sier det slik:

... kurset gav en slags identitetsfølelse som kritiker.

Både de formelle sidene ved Kritikerakademiets kursvirksomhet og de mer uformelle sidene som diskusjoner og nettverksdannelser bidrar for mange av deltakerne til en sosialisering inn i en ”yrkes”-bevissthet. Særlig synes dette å gjelde yngre kritikere. Våre intervjuer og samtaler med kursdeltakere indikerer imidlertid at det gjelder både de med journalistfaglig og kunstfaglig utdanning.

Selv om Kritikerakademiet begrenser seg til en videre- og etterutdanning for allerede aktive kulturjournalister, anmeldere og kritikere, vil opprettelsen av en utdanningsinstitusjon kunne påvirke legitimiteten og posisjonen til deres virke i mediene.

Profesjonstrekanten påpeker sammenhengen mellom yrke, utdanning og sosial status. Deltakeres erfaringer i arbeidssituasjonen kan også tyde på at Kritikerakademiet bidrar til å gi deres arbeid en høyere status i aviser:

Jeg får nå en dag i uken hjemme til å se på video. Før var dette noe man skulle gjøre i fritiden. (...) Jeg har fått gjennom i avisen at det å se på film og skrive om den er arbeid, og ikke et frynsegode, slik holdningen har vært tidligere.

Opprettelsen av en utdanningsinstitusjon er kanskje det mest vesentlige for profesjonaliseringen av et fag. Utdannelsen ved Kritikerakademiet innebærer at forståelsen av hva som er ”riktige” og ”ikke-riktige” former for kritikk *defineres* i større grad enn tidligere. Ved å samle de forskjellige kritikersjangrene fokuseres det også i større grad på kritikk som et *selvstendig fenomen* som utøves over ulike disipliner.²⁸

De fleste vi har intervjuet i styringsgruppen av faglærere og andre stiller seg imidlertid fremmed for et ”kritikkfag”. Flere hevder også at dette er et uheldig begrep nettopp fordi kritikken er en virksomhet som hviler i skjæringspunktet mellom kunsthøgskole og journalistfag og på kunstens eller verkets premisser.

Dette er imidlertid ingen innvending mot et kritikkfag. For eksempel hviler den evaluering som her foretas blant annet på kritikken, utdanningsinstitusjonens og prosjektarbeidets premisser. Dette hindrer imidlertid ikke at evaluering – eller samfunnsvitenskap for den saks skyld – kan formulere og problematisere *det verktøy* som benyttes for å gjennomføre en ”kritikk” av et prosjekt eller en annen samfunnsvirksomhet.

Det er vår påstand at opprettelsen av Kritikerakademiet *rent faktisk* innebærer det å formulere et kritikkfag. Om dette består av en sammenstilling av journalistikk og kunstteori, så er heller ikke det noen innvending mot et fag. De fleste fag er etablert som sammenstillinger mellom flere fag eller er utløpt fra andre fag.

Det er imidlertid motstanden mot et kritikkfag som kan bli Kritikerakademiets største problem på lengre sikt. Delvis på grunn av rekrutteringsproblemene, som vi skal komme tilbake til, men også på grunn av ”markedet” i lokalaviser og lokalmedier, har virksomheten ved Kritikerakademiet gjort en dreining bort fra en klar *kritikkfokusering* og mot de mer generelle kunstanmeldelser og -omtaler.

Kritikere som utøver mer tradisjonell kritikk i ”Akersgata-avisene”, har i liten grad sluttet opp om virksomheten. Dette kan skyldes at et kritikkfag ikke har legitimitet i en kritikerstand der den kunsthøgskolelig funderte kritikk, eventuelt koplet med kunstkjønnets nådegave, fortsatt står sterkt. Disse kritikere er imidlertid en sterk gruppe når det gjelder å sette normer for hva som er den gode kritikk.

Konnotasjonene til navnet "Kritikerakademiet" er tradisjonsbundne institusjoner. Om denne utdannelseinstitusjonen ikke får legitimitet til eller marked for utøvelsen av et kritikkfag, vil institusjonen neppe få noen betydning for den tradisjonelle *kritikervirksomheten* her i landet.

Det er ikke mulig på dette tidspunkt å gi noen klar bedømmelse av hvilken posisjon Kritikerakademiet vil få i norsk kritikk i bred forstand. Som mediene er under endring, er kritikken under endring. Ifølge alle vi har vært i kontakt med, har Kritikerakademiet en sterk posisjon i Norsk kritikerlag. Dette kan innebære at Kritikerakademiet selv vil være med å påvirke endringer i kritikkens og kritikeres selvopfattelse.

Mye tyder imidlertid på at Kritikerakademiet kan være en første bevegelse mot en profesjonalisering av kritikken slik denne utøves i de fleste norske medier. Kursdeltakelsen, og ikke minst nettverk som skapes rundt denne, synes å innebære en viss sosialisering av kritikere inn i klarere roller i mediene.

Virksomheten innebærer imidlertid i dag langt fra noen monopolisering av "yrkes"-utøvelsen. Selve navnet "Kritikerakademiet" kan vise seg å være et hinder for dette hvis ikke institusjonen får legitimitet blant kritikere, og virksomheten av den grunn dreier mot generell kulturjournalistikk.

DELTAKERNES ERFARING MED KRITIKERAKADEMIET

Våre intervjuer med deltakerne og spørreskjemaene som ble besvart ved de første kursene i prosjektperioden, viser at deltakerne har svært positivt utbytte av kursene. Kursene ved Kritikerakademiet blir av mange kursdeltakere nærmest skamrost.

Som vi allerede har beskrevet, er det rutine på Institutt for Journalistikk å innhente skriftlige tilbakemeldinger fra deltakerne etter kursene. I disse tilbakemeldingene har kursene ved Kritikerakademiet blitt svært godt vurdert. Deltakerne bes ved kursavslutning bl.a. om å gi en vurdering av samlet utbytte av kurset. Vurderingene gjøres på en skala fra 1 som det dårligste til 5 som det beste. Den laveste gjennomsnittlige vurderingen vi har kunnet observere, er 4,1. Den samlede vurdering av de fleste av kursene og de enkelte samlingene ligger på mellom 4,5 og oppover.

En av kursdeltakerne skriver i tilbakemeldingen:

Jeg har deltatt på en god del kurs, men sjelden hatt et så stort faglig utbytte som her.
En annen skriver følgende: Følte at vi brøt mål som vinnere!

Vi skal i denne delen av rapporten gå inn på hva man har hatt utbytte av på kursene og om utbyttet består når det har gått ett til to år etter at man deltok.

Skrivetrening og praktiske øvelser

Kritikerakademiet har vektlagt at kursdeltakerne gjennom undervisning og egne arbeider skal videreutvikle seg språklig. Det har bl.a. vært holdt skrivekurs som hadde til hensikt å lære deltakerne å "...skrive presist, prøve nye, friere tekstformer og formidle subjektiv opplevelse".²⁹ Det har videre vært øvelser i å skrive i essayistisk form, undervisning i ulike journalistiske sjangere, kritikkens form osv.

På flere av kursene er det en tendens til at deltakerne sier de har hatt aller mest utbytte av de praktiske øvelsene. De aller fleste nevner skriveverksted, gruppediskusjoner om tekster og kritikk av egne tekster som mest utbytterikt. En deltaker på et av kursene i litteraturkritikk sier det slik:

Skriveverksted, skriveøvelser og utmerket kritikk av tekstene vi har skrevet. [Kursleders] kommentarer er grundige og nyttige. Gruppediskusjonene om tekstene våre er også bra.

I kritikker i dagspressen er det ikke alltid anledning til å bruke tid på formuleringen av kritikker. Særlig kritikker av verk som ifølge journalistiske kriterier skal fremstå som det vi har kalt "hendelser", eller nyheter, må ofte produseres raskt. Dette gjelder særlig kritikker av konserter og forestillinger, men også i mange tilfeller filmkritikk. En av deltakerne på et kurs i filmkritikk sier følgende om hva de har lært om det å utøve kritikk innen disse rammebetingelsene:

Vi har lært hvordan vi kan bygge opp tekster under slikt press det er i avisredaksjoner. Samtidig har vi lært om måter å skrive på som ikke er stereotype og konvensjonelle; vi kan bryte opp en tekst vi analyserer, transformere den, det kan bli knekkprosa av en anmeldelse...

Kritikerakademiet har ved flere av kursene hatt et skrivekurs der hensikten har vært å bryte de stereotype tekstformer og gi kritikeren trygghet til å utvikle teksten i flere retninger. Mange av de vi har intervjuet, har fremhevet dette kurset som spesielt utbytterikt. Om dette skrivekurset sier en av deltakerne:

Vi hadde skrivekurs med Gro Dahle. En forrykende dag, vi overskred våre egne grenser. Vi lærte å lage bilder; skrive rundt en aktmodell og en drueklase, dens lukt, konsistens, farge. Etterpå skulle vi bruke bildene vi dannet oss i temaer som liv, død og kjærlighet.

Flere kursdeltakere har understreket at kritikerakademiet for dem ikke bare handler om kunst og journalistikk og kritikk, men om skrivning eller tekst. Kritikk skal ikke bare vise til gode eller mindre gode kunstverk, men skal være gode tekster i seg selv. Kravet om dette blir kanskje enda større når kritikken beveger seg bort fra den mer kunstfaglig baserte kritikk og mot en mer impresjonistisk kritikk der den subjektive smaksdom skal ha en klarere plass. Den kunstfaglige analysen har en etablert form som ikke bare er gyldig i kritikken. Denne formen kan en kritiker (i flere betydninger) skjule seg bak.

Også kursdeltakere vi har snakket med ett til to år etter at de deltok på kurs ved Kritikerakademiet trekker frem skrivetreningen. Dette synes å være noe av det deltakerne har størst utbytte av etter at det har gått en viss tid.

Etter mange år får man en egen form, sier en deltaker på et kurs i musikkritikk. Man kan stivne i denne formen. Kursene påvirket meg til en bevissthet om språket, en bevissthet om hvem jeg skriver for. I dag prøver jeg å folkeliggjøre meg mer enn det som har vært vanlig.

Om *kritikkens* publikum er folkelig, intellektuelt eller annet, skal vi ikke gå inn på her. Flere undersøkelser har imidlertid vist at

”det kunstkonsumerende publikum” gjennomsnittlig har høyere utdanning og inntekt enn befolkningen ellers. Kulturbruksundersøkelser viser at hele Norge leser, men bare en mindre andel av befolkningen leser skjønnlitteratur av den typen som anmeldes i avisene.³⁰

De samme undersøkelser viser imidlertid at det er store forskjeller her mellom de ulike uttrykksformer. Alle ser film, og trolig er det også adskillig flere som leser filmkritikker enn for eksempel kritikker av teater eller ballett.

Undervisning i kunsthøgskole og kritikk

Det er mulig skrivekurset vi omtalte i forrige avsnitt inspirerte til formen på en av kursdeltakernes kommentar: ”Kurset inneholdt det journalistfaglige og det kunsthøgskolefaglige, begge deler, i rykk og napp, og over i hverandre.” Det journalistfaglige og kunsthøgskolefaglige henger tett sammen når kritikkene skal skrives i praksis. Disse aspektene har også ifølge kursdeltakere vært godt integrert i de praktiske øvelsene.

I undervisningen har det vært forelesninger i litteraturteori, filmteori osv. For eksempel ble det på kurset i filmkritikk gitt innføring i filmatiske virkemidler, filmens fortellermåter, filmanalyse og filmhistorie. På kurset i litteraturkritikk har det vært undervisning i litteraturteori, litteraturhistorie m.m.

I hvilken grad kursdeltakerne synes de har lært noe av teoriundervisningen, varierer en god del. Våre intervjuer og samtaler med kursdeltakere tyder på at særlig mange har hatt utbytte av denne formen for undervisning i kursene i filmkritikk. En grunn til det kan være at få av deltakerne på disse kursene hadde filmteoretisk utdanning. En annen grunn kan være at teoriundervisningen her var tett koplet til filmvisninger. Dette kan gi grunnlag for umiddelbar omsetning av teoretiske refleksjoner i faktiske analyser.

Flere deltakere på kursene i litteraturkritikk mener de har fått bedre innsikt i litterære virkemidler. Andre har opplevd teoriundervisningen mer som oppfriskning av egne kunnskaper. En av deltakerne påpeker at kurset ikke primært var lagt opp til å gi litteraturfaglig innsikt, men

...mer å få fram den faglige innsikten vi allerede besitter, på en god, interessant, kreativ og formidlingsvennlig måte.

Noe lengre tid etter kursene er det kunstfaglige utbyttet imidlertid mer utydelig. Noen kursdeltakere vi har intervjuet som har liten teoretisk utdanning, opplever at utbyttet består fordi kurset og litteraturen de leste [kompendier med kunstteori] bidro til at de fikk utviklet et bedre begrepsapparat på kunstens område. Forskjellene mellom de med og de uten kunstteoretisk utdanning blir tydeligere når det går lengre tid etter kursdeltakelsen. De med kunstfaglig bakgrunn har i tilbakeblikk adskillig mindre utbytte av denne delen av kursene.

Selv om dette virker svært rimelig, kan det også delvis skyldes at den kunnskapen kursene har tilført eller ”frisket opp” etter tid, blir vanskeligere å skille fra kritikerens generelle kunstfaglige kunnskap.

Kursdeltakere med ulik bakgrunn

En av målsettingene for kurset var, som vi allerede har beskrevet, å sette sammen kursdeltakere med ulik bakgrunn slik at de kunne lære av hverandres kunnskap og erfaringer. Selv om dette ikke har vært gjennomført i hele prosjektperioden, var målsettingen at 50% av deltakerne skulle ha kunstfaglig bakgrunn og 50% journalistisk bakgrunn. Målet var også at kursene skulle tilbys etablerte kritikere. På de fleste kurs har det imidlertid også deltatt studenter fra universitetene. Deltaker sammensetningen har altså spent fra personer med knapt noen formell utdanning, men lengre journalistisk erfaring, via personer med både journalistisk og noe kunstfaglig utdanning, til personer med kunstfag og altså studenter på de ulike kunstfagene.

De aller fleste deltakerne vi har intervjuet, har opplevd denne sammensetningen spennende og utbytterik.

”Vi hadde til dels hissige diskusjoner om hvilken bakgrunn en kritiker burde ha,” sier en av kursdeltakerne, og videre: ”Halvparten hadde kunstfag og halvparten var journalister. Denne sammensetningen gjorde det spennende.”

En annen kursdeltaker sier det slik:

Samtaler og diskusjoner med de andre kursdeltakerne har vært viktig. Forskjellige mennesker og kritikere med forskjellig kompetanse har skapt dynamiske og interessante diskusjoner som jeg tror alle kursdeltakerne har hatt nytte av.

Fordi deltakerne skriver kritikker over samme verk, kan forskjeller i framgangsmåte og utføring i kritikkene tydeliggjøres svært klart.

En av kursdeltakerne skriver bakpå NBIs spørreskjema om det å gi respons på hverandres arbeider:

Jeg har hatt unikt utbytte av kurset. Å få møte andre kritikere innenfor slike rammer som dette kurset tror jeg er viktig. Man blir en bedre kritiker av å lese og gi respons på andres kritikker og av å få respons og kommentarer på sine egne. Kurset har bidratt til at jeg er blitt mer bevisst min egen språkpraksis, og jeg er blitt tryggere i kritikerrollen.

Nettverk

Det har ifølge kursledere vært et klart mål å skape en sosial situasjon der den enkelte er trygg nok til å formidle sine erfaringer og til å gi og motta konstruktiv kritikk.

”Kritikeryrket er et ensomt yrke,” sier en ansatt i Norsk kritikerlag. Delvis er dette fordi de bedømmer, og kanskje også slakter, verkene til folk de kjenner. Kritikerne er imidlertid også ofte alene i avisene. At kritikervirksomheten kan være ensom, får vi bekreftet fra mange av de utøvende kritikerne vi har snakket med. Mange savner kommunikasjon med andre om de temaer man er engasjert i, om bedømmelser og fortolkninger man er usikker på.

Mange av de som har deltatt på kursene, arbeider på steder som er geografisk langt unna andre kritikere. For mange av disse har kontakten med andre kritikere vært av stor betydning:

Viktigste på hele kurset var kontakten med andre. Jeg har ikke hatt noen kontakt, jeg har vært isolert.

På et åpent spørsmål om utbyttet av kursene i spørreskjemaundersøkelsen svarer nesten alle deltakere på to kurs at det sosiale utbyttet har vært viktig. I formuleringer med mange utropstegn gis det tydelig uttrykk for at man setter pris på å ha

kommet i kontakt med andre kritikere og at man har hatt en positiv sosial opplevelse av kursene. En av deltakerne på kurset i filmkritikk sier det slik:

Jeg har aldri opplevd et kurs før som har lagt grunnlaget for en slik venneflokk som vi har blitt.

Det samme bekreftes av intervjuer med kursdeltakere. Uansett hvor stort eller lite det faglige utbyttet har vært, synes de aller fleste å ha hatt et stort utbytte av diskusjoner og kontakter med andre kritikere. Dette består også når vi i dag spør kritikere som deltok på kurs ved Kritikerakademiet tidlig i prosjektperioden, dvs. for to til tre år siden. Flere har fortsatt kontakt med andre kursdeltakere.

Kursdeltakerne fra flere av kursene har egen hjemmeside på Internett og holder kontakten gjennom e-post. Flere har i etterkant av kursene opplevd å møte andre kursdeltakere i andre faglige sammenhenger.

De relasjonene som ble dannet gjennom kursene, kan ha verdi for den enkeltes rolle som kritiker. For det første førte mange inspirerende uformelle samtaler og diskusjoner ifølge deltakerne til trygghet i fagmiljøet. Kjennskap til og trygghet i et fagmiljø kan, som en av deltakerne påpeker, gi den enkelte *frihet* i kritikerrollen: ”Det sosiale har skapt trygghet for utfoldelse.”

Som navnet tilsier, er kritikk en særegen form for yrkesutøvelse. Kritikk og anmeldelser består i å felle dommer over andre menneskers kunstneriske produksjoner. I dagspresse-kritikken skal i tillegg disse dommene slås opp til offentlighetens skue. I begeistring over et verk som har fengst, er nok ikke dette så vanskelig. Det er adskillig verre når det skal felles kritiske kommentarer og negative dommer.

En innvending man ofte kan høre mot norsk kritikk, er at den inneholder en masse ”på den ene og på den andre side”, men i for liten grad feller nyanserte, men klare dommer. Vi stiller sterke krav til faglighet, kriterier og argumentasjon når kritikken er negativ. For en kritiker som arbeider alene, vil utrygghet kunne hindre vedkommende i å ta klarere standpunkter. I all bedømmelse vil den som skal ”felle dommer” kunne være usikker på sin egen fortolkning og analyse. I slike sammenhenger er det ofte vesentlig å kunne teste sine argumenter mot andre. Både kursene ved Kritikerakademiet og de faglige nettverk som dannes her, vil trolig kunne bidra til større trygghet.

I Norsk kritikerlag har man merket at en ”effekt” av Kritikerakademiet er at kritikere som nå kommer på deres arrangementer, oftere kjenner hverandre fra før. Da har de vanligvis møtt hverandre på Kritikerakademiets kurs. ”Dette gjør det også lettere å komme på våre arrangementer,” sier en ansatt i Norsk kritikerlag.

Påvirkes kritikkene?

Målsettingen for Kritikerakademiets virksomhet er til syvende og sist å påvirke *utformingen av* kritikkene. Vi har spurt kursdeltakere om de opplever at kursene vil påvirke kritikkene, rett etter kursdeltakelsen og ett til to år etterpå. Vi vil imidlertid understreke at det kan være vanskelig selv å bedømme i hvilken grad ny kunnskap innvirker på arbeidet man utfører. Etter vår oppfatning er det likevel viktig å få en viss innsikt i om kursdeltakelse oppnår å påvirke kritikkene slik disse møter publikum. Vi har i denne sammenheng skilt mellom utbyttet av den kunstfaglige undervisningen og den journalistiske undervisningen, og vi har spurt mer generelt om engasjementet i kritikervirksomheten og om denne påvirker kritikkene.

Når vi spør deltakere mens de er på kurs eller kort tid etter kursene om de opplever at kursdeltakelsen vil påvirke kritikkene mht. kunstfaglig innhold, er det naturlig nok et klart skille mellom de med kunstfaglig og de uten kunstfaglig utdanning. De aller fleste uten en slik utdanning mener kursene i større eller mindre grad vil påvirke hvordan de utformer sin kritikk. Deltakerne som klart ikke mener det vil påvirke kritikkene, er alle blant de med lengst utdanning i litteraturfag.

Filmkursene skiller seg imidlertid ut i denne sammenheng. De kursdeltakerne vi har intervjuet på disse kursene, og de som besvarte spørreskjemaundersøkelsen, har generelt lite filmfaglig utdanning. Deltakerne her mener alle at det de har lært vil påvirke det filmfaglige innholdet i kritikkene i større eller mindre grad.

De aller fleste på alle typer kurs antar imidlertid at kursene vil påvirke kritikkene mht. journalistisk utførelse.

Nesten alle vi har snakket med kort tid etter kursdeltakelse svarer at kursene har hatt innvirkning på hvor *engasjerte* de er som kritikere. En deltaker sier det slik: ”Oppgaven er morsommere når håndverket får slike arbeidsredskaper som kurset har gitt.” Også dette kan klart influere på utformingen av kritikkene.

En tid etterpå blir imidlertid dette bildet mer utydelig. En kursdeltaker som har deltatt på to ulike kurs ved Kritikerakademiet, sier følgende: "Kursene gir inspirasjon som varer en liten stund etterpå..." Vedkommende hadde en viss kulturfaglig bakgrunn, men ingen kunstfaglig utdanning. Både denne kursdeltakeren og andre påpeker at man blir innhentet av hverdagen nokså raskt og jobber da i stor grad innen de samme rammebetingelser som tidligere.

Denne kursdeltakeren opplever at utbyttet av kursene "blir nokså diffust" en stund etterpå. En av de som ser mer positivt på et varig kunstfaglig utbytte av kursdeltakelsen sier:

...kurset gav også inspirasjon til å lese kunsthistorie på egen hånd etterpå.

Som nevnt understreker mange at de har hatt størst utbytte av den journalistiske delen av kursene. Også i ettertid synes dette å bestå. Mange opplever at kursdeltakelsen faktisk har påvirket den journalistiske utførelsen av kritikkene. Dette gjelder på tvers av bakgrunn og på tvers av antall års erfaring som kritiker.

På spørsmål om hva deltakerne savnet på kursene, ønsker de fleste seg mer analytiske verktøy som sjangerkunnskap, historikk og analyseteknikk. Mange ønsker seg også mer kunstfaglig kunnskap hvis de fikk anledning til å delta på nye kurs.

Konklusjoner av "brukerundersøkelsen"

Det helhetsinntrykket vi får formidlet gjennom intervjuer med kursdeltakere, er positivt. På en eller annen måte synes den største andelen av dem vi har snakket med å oppleve at kursdeltakelsen har påvirket utformingen av deres kritikker på den ene eller den andre måte. I forhold til kursenes begrensede omfang må dette sies å være et godt resultat.

Deltakernes erfaringer med hva som har påvirket utformingen av kritikkene kan tyde på at journalistikken i kursene ved Kritikerakademiet er bedre dekket enn det kunstfaglige. Dette kan skyldes at de ulike kunstfelt er svært omfattende og at det er tid- og ressurskrevende å etablere kunnskap på disse områdene. Trolig vil imidlertid plasseringen av Kritikerakademiet ved Institutt for Journalistikk, med den kompetanse man der har på journalistfaget eller journalistiske virkemidler, også medføre at den journalistiske delen av Kritikerakademiet får en overvekt.

Ifølge kursledere ved Kritikerakademiet bruker man imidlertid mest tid på det kunstfaglige i undervisningen:

Vi bruker mest tid på det kunstfaglige. Definitivt. Det er imidlertid et spørsmål hvor grensen mellom det kunstfaglige og det journalistiske går. Det er ikke noen helt klare skiller. Det er mye som går over i hverandre. Kanskje særlig i litteratur er det mye overlapping. På kurset som går nå for eksempel, har de kurs i retorikk. Handler dette om litteraturen eller kritikken eller journalistikken eller alt sammen...? I litteratur er det snakk om tekst hele tiden. På den måten skiller kritikken her seg fra annen kritikk. Størst skille mellom kunstfag og journalistikk er det kanskje med hensyn til bildende kunst.

Litteraturen står i en særstilling mht. kunstformens og kritikkens virkemidler. Også i filmkritikk, og ikke minst i musikkritikk, er det vesentlige forskjeller mellom kritikkens og kulturuttrykkenes "språk".

Man har imidlertid valgt å legge Kritikerakademiet til Institutt for Journalistikk. Denne institusjonen vil da også påvirke kursene. Det er imidlertid en utfordring for kritikerlagene ved en eventuell videreføring å være med og sikre at den kunstfaglige delen av utdannelsen minst opprettholdes på samme nivå som i dag.

En vesentlig "merverdi" av kursene er imidlertid den nettverksdannelsen vi har beskrevet. Denne avdekker et stort behov for kontakt mellom kritikere, slik at de kan bryte den isolasjon som mange tilsynelatende opplever i sin arbeidssituasjon. I den grad det er mulig, har kritikerlagene en rolle i å ivareta disse nettverkene. Mange av de som har deltatt på kurs ved Kritikerakademiet, er imidlertid ikke medlem av noe kritikerlag. For disse vil det kunne ha betydning at Kritikerakademiet bistår med å opprettholde nettverkene. Eventuelle oppfølgingskurs vil kunne bidra til dette, men tilrettelegging for kontakt etter at kursene er over, vil også kunne ha betydning.

KURSVIRKSOMHET FOR ”DE SMÅ” KRITIKERGRUPPENE

Antallet publiserte kritikker varierer sterkt mellom de ulike kunstartene og kulturuttrykkene. Litteraturkritikk og filmkritikk har uten sammenlikning størst spalteplass i dagspressen. Ballett og samtidsmusikk er i den motsatte enden av skalaen. Dette skyldes delvis at førstnevnte kunstarter har et bredere publikum, men det henger også sammen med ”varens” tilgjengelighet:

Konsserter og andre typer forestillinger er ofte blitt historie når det står om dem i avisen, og det får selvsagt konsekvenser for prioriteringen.³¹

En følge av dette er at det er et lite antall kritikere som arbeider med disse kunstartene. Kritikerlagene for arkitektur, musikk, ballett og teater har bare få medlemmer. Kritikerakademiet har likevel hatt som mål å ha et tilbud også til disse gruppene. Akademiet har imidlertid bare hatt én samling for en av de små kritikergruppene, et seminar i teaterkritikk i København.

Man har imidlertid strevd med å finne en hensiktsmessig form på slike seminarer. Et komprimert kursopplegg vil lett gjøre at man mister en del av den verdien som ligger i å bruke tid på skrivetrening. Komprimerte kurs vil heller ikke i samme grad som andre kurs kunne bidra til å bygge opp det sosiale miljøet som ifølge kursdeltakerne har vært vesentlig for utbyttet av de ordinære kursene.

Vi skal i det følgende diskutere erfaringer fra seminaret i teaterkritikk, fordi formen på dette seminaret skiller seg fra de øvrige kursene. Deretter skal vi diskutere hva som kan være hensiktsmessige former for kursvirksomhet for de små kritikergruppene.

Seminar for teaterkritikerne

Det er et lite antall kritikere i Norge som arbeider med ballett, teater og arkitektur. Mange av disse er vel etablerte og har lang erfaring i de største massemediene. For Kritikerakademiet har det derfor vært en utfordring å finne en form på tilbudet til

disse gruppene kritikere som dekker både de etablerte og mindre etablerte kritikernes behov.

For teaterkritikerne valgte Kritikerakademiet å arrangere et tredagers seminar. Ifølge en av kurslederne ønsket man i utgangspunktet å få med flest mulig av de totalt 17 teaterkritikerne man hadde oversikt over. 16 av disse kritikere deltok på seminaret i København.

Seminaret var lagt opp med forelesninger, teaterbesøk og diskusjoner. Deltakerne hørte forelesninger med danske kritikere og fikk anledning til å diskutere kritikk med disse. Det ble ikke gjennomført praktiske skriveøvelser på seminaret, og det ble heller ikke lagt større vekt på teoriundervisning.

Kritikkfaglige problemstillinger ble diskutert i møter med danske kritikere, og i forbindelse med diskusjonene om teaterforestillinger som var del av seminaret.

Ifølge en av deltakerne i arbeidsgruppen ble det lagt for stor vekt på å få med de etablerte teaterkritikerne og hva som var deres ønsker. Herfra hadde det blant annet kommet signaler om at man ikke ønsket praktiske skriveøvelser og gjennomgang av disse i plenum.

På Kritikerlagets kurs ved Institutt for Journalistikk i Fredrikstad legges det stor vekt på samspillet mellom kursdeltakerne og det å skape en sosial situasjon som gjør at kursdeltakerne også kan lære av hverandre. Mye tyder imidlertid på at dette ikke var vellykket på seminaret i teaterkritikk. Ifølge intervjuer med deltakere oppsto det et skille mellom de mer og de mindre etablerte kritikere som noen opplevde vanskelig. Dette blir også bekreftet av en av kurslederne: ”I ettertid har jeg innsett at de delte seg i ’de som kunne’ og ’de som ikke kunne’. [...] Dette var ingen suksess, det er opplagt.”

En av de vi har intervjuet, er svært kritisk til miljøet som oppstod blant kritikere på turen og mente å observere et sosialt skille mellom på den ene side de ”fine” kritikere fra de større avisene og på den annen side de mer uerfarne.

En kritiker på seminaret svarte følgende da vi spurte om hvorvidt samtaler med kolleger utenfor Oslo kunne innebære noen impulser eller faglig utvikling for vedkommende:

Nei, det byr ikke på noen kunstfaglig utvikling å diskutere med dem. Det kan i høyden være viktig å høre hvordan deres arbeidssituasjon er.

Så vidt vi har kunnet bringe på det rene var utbyttet av dette seminaret svært begrenset for de fleste.

Videre tilbud

Som vi nevnte innledningsvis, skulle det også ifølge Kritikerakademiets mandat

...holdes seminar, arbeidsmøter og lignende for de mindre kritikergruppene (for eksempel for arkitektur/det visuelle miljø, TV/mediekritikk, ballett).³²

”Dette er det vi har strevet mest med,” sier lederen for Kritikerakademiet ved Institutt for Journalistikk. Det er altså holdt seminar for teaterkritikere, og et kortere kurs for kritikere av arkitektur gjennomføres våren 2000.

Etter seminaret i København har det ikke vært gjennomført kurs i denne formen. Én konklusjon har vært at så lenge Kritikerakademiets målsetting er å samle kritikere med ulik erfaring og kompetanse, må det legges til rette for et fellesskap som skaper en positiv gruppedannelse. Det er nettopp de praktiske øvelsene og diskusjonene som legger grunnen for det fellesskapet man har greid å skape på de andre kursene.

De praktiske øvelsene er ifølge kursledere vesentlig for læringsprosessen. Det er i de praktiske øvelsene studentene får prøvd ut de temaene som tas opp på Kritikerakademiet og får kommentarer på dette fra medstudenter og kursledere.

Vi må ha skriveoppgavene, sier en av kurslederne, de er hjørnesteinen i opplegget. Turen til København var et eksperiment. Det vi så, var at det ikke fungerer hvis ikke deltakerne forpliktet til noe. Skriveoppgavene innebærer en slik forpliktelse.

Ledelsen ved Kritikerakademiet valgte derfor ikke å benytte seminarformen igjen.

Kurset for arkitekturkritikere er lagt opp som et kurs til tross for at dette er et av de kritikerlagene med færrest medlemmer. Kurset har tre samlinger og innebærer de samme kravene til innlevering av arbeidsoppgaver og praktiske øvelser som andre kurs. Kurset har 12 deltakere. To samlinger foregår i sin helhet i Berlin.

For å kunne gi et mer omfattende tilbud til flere av de små kritikergruppene har man bl.a. vurdert å gjennomføre et felles kurs for kritikere innen de aktuelle kunstartene. Et problem i denne sammenheng er imidlertid å kunne gi kursene et kunstfaglig innhold som er relevant for ulike kritikergrupper.

Erfaringene fra kurset for kritikere av arkitektur vil være viktig for å kunne planlegge videre seminarer eller kortere kurs, eller felles samlinger for ulike kritikergrupper.

VIDEREFØRING AV KRITIKERAKADEMIET

Vi skal i det følgende diskutere videreføring av Kritikerakademiet på grunnlag av erfaringer fra kursene hittil, rekrutteringsgrunnlaget til kursvirksomheten, og organisering av en eventuell videreføring.

Behovet for et kritikerakademi

Prosjektforslaget for Kritikerakademiet³³ peker på at anmelderaktiviteten i mediene er økende, at det er mer enn 400 medlemmer av de ulike kritikerlagene, og at det i tillegg er mange journalister som skriver kritikker ved siden av annen journalistisk aktivitet. Det vises til at det er behov for kritikk, og at det er behov for en kritikerutdanning ut fra kritikkenes utbredelse.

Skal vi dømme etter responsen fra kursdeltakerne på Kritikerakademiet, har tilbudet helt klart truffet et behov. Det synes å være et utbredt kunnskapsbehov for problemstillinger som møter kritikeren i hans/hennes fag. Mange kritikere arbeider med kritikk ved siden av annen kulturjournalistikk og har sjelden eller aldri hatt anledning til å problematisere kritikerrollen.

En del kritikere har lite eller ingen annen utdanning utover den journalistiske. For disse har det vært verdifullt å få kurs som omfatter de ulike kunstfagene. Andre kritikere har ingen utdanning utover den akademiske. For disse har det vært verdifullt å få kurs i journalistikk.

For begge disse gruppene tyder tilbakemeldingene på at det også har vært et klart behov for nettopp *sammenstillingen* av det kunstfaglige, journalistfaglige og det vi har kalt det *kritikkfaglige*.

Mange kritikere arbeider i medier langt fra andre kritikere. Tilbakemeldingene fra kursdeltakerne gir klare signaler om et behov for faglige fora der kritikere innen

samme fagområder kan møtes. Dette er imidlertid ikke nødvendigvis oppgaven for en utdanningsinstitusjon, men bør kunne ivaretas av kritikerlagene.

Vi har hatt samtaler og forespørsler med flere aviser og kulturredaktører. Ingen av de vi henvendte oss til hadde tilstrekkelig kjennskap til Kritikerakademiet til å kunne uttale seg om etterutdannelsen. En av kulturredaktørene i en middels stor avis svarer følgende på spørsmål om hvorvidt avisen ønsker å skolere sine frilansere i kritikkfaget: "Nei, vi ansetter dem fordi vi mener de har en bakgrunn som er relevant for å skrive." Vedkommende legger imidlertid til at kulturstoffet i avisen er økende, og at avisen allerede har hatt medarbeidere på kurs i regi av Kritikerakademiet.

En av kursdeltakerne påpeker imidlertid et vesentlig forhold som gjør at Kritikerakademiet kan representere et tilbud nettopp fordi det ligger ved Institutt for Journalistikk:

Det er positivt med tilknytningen til Institutt for Journalistikk. Det gjør at man får lov av redaksjonene til å være med. Redaksjonene kjenner "IJ" og hva man gjør der. Instituttet har legitimitet i mediene. Det hadde vært mye vanskeligere å få lov til å delta på kurs hvis det gikk på en høyskole eller et universitet.

Representanter fra og ansatte i kritikerlagene vi har intervjuet, har vært klart positive til en videreføring av Kritikerakademiet. De ser et klart behov for en slik institusjon for sine medlemmer og har i hovedsak svært positive erfaringer med Kritikerakademiet.

Rekruttering av kursdeltakere i prosjektperioden

Rekruttering har i løpet av prosjektperioden blitt et problem for Kritikerakademiet. På et av kursene hadde man i utgangspunktet bare 8 søkere, og ifølge kursleder hadde man "et svare strev med å få tak i 12 deltakere".³⁴ Som en følge av dette ble alle søkerne tatt med uten den ordinære utvelgelsen.

For å ha 12 deltakere på kurset tilbød man tre hovedfagsstudenter plass, noe som for øvrig ifølge både kursdeltakere og kursledere ga et positivt faglig tilskudd til kurset.

Dette kurset er ikke enestående. Gjennomgående har det vært vanskelig å rekruttere nok deltakere, og de deltakerne man primært har ønsket på mange av kursene. En av kurslederne skriver følgende:³⁵

Den beskjedne søkningen til Kritikerakademiets kurs tvinger oss til kriseløsninger som ikke nødvendigvis har en positiv virkning, verken på den enkelte (reserve)-deltaker eller på kurset som helhet.

De som har vært ansvarlige for Kritikerakademiet, uttrykker forbauselse over at søkningen har vært så liten som den har vært. Kursene har, som vi har beskrevet, i all hovedsak fått overveldende god respons fra deltakerne. Evalueringer ”utenfra” har også gitt gjennomføringen av kursene en god bedømmelse.³⁶

Intervjuer med deltakere av styringsgruppen, kursledere og andre gir inntrykk av at fremtidig rekrutteringsgrunnlag er lite gjennomtenkt. Vanskelighetene med å få nok deltakere på kursene i prosjektperioden har gjort at de fleste vi har intervjuet er bevisst dette problemet. Vi får også skissert ulike løsninger som kurs med færre deltakere, færre kurs, eller nye former for kurs, for eksempel mer generell kulturjournalistikk, samlede kurs for alle eller flere kritikergupper og annet.

Det har så vidt vi har kunnet bringe på det rene ikke vært noen systematisk gjennomtenkning og vurdering av alternativene. Dette skyldes antakelig at prosjektets styringsgruppe ikke har fungert siste prosjektår.

Det ser ikke ut til å være grunnlag for å drive Kritikerakademiet videre slik det er gjort i prøveperioden. Det er derfor en absolutt forutsetning at man tar stilling til spørsmålet om rekruttering og dermed formen på fremtidige kurs før en eventuell videreføring av Kritikerakademiet.

Fremtidig rekrutteringsgrunnlag til Kritikerakademiet

Det er mer enn 400 organiserte kritikere i Norge. Ca. 360 av disse er organisert i den nye sammenslutningen kalt *Norsk kritikerlag*. Dette kritikerlaget omfatter det tidligere Norsk litteraturkritikerlag, Kritikerlaget for teater, musikk og ballett og Norsk kunstkritikerlag. I tillegg til disse er ca. 60 filmkritikere organisert i Norsk filmkritikerlag, som ikke er tilsluttet Norsk kritikerlag. Totalt gir dette ca. 420 organiserte kritikere.

Det er holdt totalt ni kurs og seminarer i prøveperioden med gjennomsnittlig 12 deltakere på hvert. Totalt 108 kritikere har deltatt på Kritikerakademiets kurs i løpet av tre år.

Vi kan gjøre et maksimumsanslag og regne med at så mange som halvparten av de organiserte kritikere i Norge ønsker å delta på kurs. Dette utgjør ca. 200 kritikere.

Rundt halvparten av disse har allerede deltatt på Kritikerakademiets kurs. Med en kurshyppighet tilsvarende prøveperioden vil det derfor ta 3-4 år etter at prøveperioden er over før alle dagens medlemmer i kritikerlagene har deltatt.

En del kritikere deltok også på kurs i prøveprosjektet for litteraturkritikk i perioden 1992 til 1994 og kurset for musikkritikere i 1996 og 1997. Dette reduserer rekrutteringsgrunnlaget ytterligere noe.

Flere forhold vil imidlertid kunne øke rekrutteringsgrunnlaget:

- Eventuelle oppfølgingskurs for kritikere som allerede har tatt kurs eller seminarer ved Kritikerakademiet vil øke rekrutteringsgrunnlaget.
- Senket kurshyppighet vil gi lavere rekrutteringsbehov.
- Åpning for deltakelse av studenter ved universiteter og journalsthøyskoler vil trolig kunne øke rekrutteringsgrunnlaget betydelig.
- Økning i kulturstoff i avisene generelt og derav en mulig økning av antall aktive kritikere vil øke rekrutteringsgrunnlaget.
- Eventuelt samarbeid med andre nordiske land etter modell av det planlagte litteraturkurset vil øke rekrutteringsgrunnlaget.
- Utvidelse av kurstilbudet til mer generell kulturjournalistikk vil kunne øke rekrutteringsgrunnlaget.
- Avgang av kritikere og tilgang på nye vil innebære utskiftning. Innen noen av kritikergruppene, for eksempel filmkritikk, hevdes utskiftningen å være relativt hyppig.

De fleste av de som hittil har deltatt på Kritikerakademiets kurs, har sitt virke i lokale medier. Mange av disse baserer seg i økende grad på publisering på Internett. Det er uvisst hvordan dette vil påvirke kritikken. Teknisk åpner Internett-baserte publikasjoner for større grad av visualisering. Dette egner seg godt for formidling av de fleste kulturuttrykk, men hvilken innflytelse det vil ha for *kritikken* av kunstene, er uvisst.

Organisering av en eventuell videreføring

På spørsmål til deltakere i styringsgruppen, en av arbeidsgruppene og medarbeidere ved Institutt for Journalistikk har vi ikke fått noe svar på hva man tenker seg eller ønsker for en eventuell videreføring. Det er derfor ikke mulig å gi konkrete forslag til organisering eller kostnadsberegninger av dette.

I prosjektforslaget for Kritikerakademiet skisserer man følgende for en videreføring:

Etter hvert som kursene er etablerte, bør en kunne eksperimentere med kurs som dekker mer enn en genre, for eksempel et felles kurs for film- og litteraturkritikere. De har en del felles. Bl.a. anvender de referat, personkarakteristikk og fortelleranalyse i sine diskurser.³⁷

Kurshyppigheten, felles eller separate kurs for ulike kritikergrupper m.m. vil være avgjørende for hva som er en hensiktsmessig organisering.

Visse faktorer bør imidlertid kunne tas i betraktning på nåværende tidspunkt:

- Det er bygget opp viktig kompetanse på feltet ved Institutt for Journalistikk. Institusjonen har ifølge både de som er involvert i styringen og driften av akademiet og kursdeltakere drevet virksomheten på en svært god måte.
- Det synes å være bred enighet om at en videreføring bør innebære et fortsatt samarbeid med kritikerlagene.

Om en eventuell videreføring av Kritikerakademiet skal innebære samarbeid mellom flere aktører, bør dette bygges inn i organisasjonen. En styringsgruppe eller et styre for et permanent kritikerakademi vil måtte ha et klart mandat. Så sant et permanent kritikerakademi legges til Institutt for Journalistikk, vil instituttet kun ha den journalistfaglige kompetanse og ikke den kunstfaglige. Det vil i så fall trolig være størst behov for et styre eller en styringsgruppe med mandat til å påvirke og prioritere det faglige innholdet i kursvirksomheten og bruken av de økonomiske midlene til dette.

KONKLUSJONER

I all hovedsak har Kritikerakademiet oppnådd å gjennomføre det tilbudet som ble skissert i prosjektets mandat. Kurstilbudet har også vært større enn det som var forutsatt for finansieringen. Man har imidlertid i liten grad oppnådd å etablere tilfredsstillende kurs, seminarer eller andre undervisningsformer for de små kritikergruppene. Her vil erfaringene fra kurset i arkitekturkritikk, som pågår våren 2000, være vesentlig.

Brukerundersøkelsene blant kursdeltakerne gir kort tid etter kursene et overveldende positivt resultat. Deltakerne har opplevd gode forelesninger, og har ikke minst hatt et stort utbytte av skrivetreningen og de praktiske øvelsene.

En tid etter kursdeltakelsen består vesentlige deler av dette inntrykket, men det blir noe klarere skiller på hva man har hatt utbytte av og hvem som har hatt hvilket utbytte. Generelt har kursdeltakere med kunstfaglig bakgrunn i tilbakeblikk hatt relativt lite utbytte av kursenes kunstfaglige innhold. Disse har imidlertid i mange tilfeller hatt stort og varig utbytte av skrivetreningen og den journalistiske delen av kursene. Kursdeltakere med journalistisk bakgrunn har i større grad hatt utbytte av både det kunstfaglige og det journalistiske innholdet.

Samlet sett er imidlertid vårt inntrykk at kursene er svært godt gjennomført og at de fleste kursdeltakere har fått inspirasjon og kunnskaper. En ”merverdi” av kursvirksomheten er den nettverksdannelse som har oppstått i tilknytning til kursene. Mange kritikere opplever seg isolert i sin arbeidssituasjon. For disse har tilknytningen til et nettverk av kritikere stor betydning.

Kritikerakademiets virksomhet har i løpet av prosjektperioden dreid noe bort fra kritikerutdanning og mer i retning av en utdanning for mer generell kulturjournalistikk, dvs. både kritikk, anmeldelser og omtaler. Dette skyldes delvis at det ikke har vært tilstrekkelig rekrutteringsgrunnlag blant de som jobber med kritikk i

dagspressen eller nyhetsmediene, men det skyldes også et endret syn på hva kritikken skal være.

Den tradisjonelle, primært kunstfaglig baserte kritikken synes å være under endring i retning av en kritikk ”i møtetpunktet mellom smaksdom, kunnskap og skrive-teknisk kompetanse”. Dagspressekritikken påvirkes av mediens rammebetingelser. Mediens kriterier for nyhetsjournalistikk vil i mange tilfeller stilles foran kritik-kens kriterier. Det kan se ut som om både endringer i kritikken eller kritikeres selvforståelse og mediens rammebetingelser demper forskjellene mellom kritikk, anmeldelser og omtaler. Det er på grunnlag av dette i mindre grad behov for en utdanning i ”den rene” kritikk.

Trolig er det imidlertid ikke alle som vil være enig i at dette er en positiv utvikling. De såkalte ”Akersgata-kritikerne” har i liten grad engasjert seg i Kritikerakademiets virksomhet. Disse og andre sentrale kritikere er viktige normsettere for hva som er den gode kritikk. Hvis Kritikerakademiets utdanning i fremtiden skal kunne profesjonalisere kritikervirksomheten, er man avhengig av legitimitet også blant disse gruppene.

Om Kritikerakademiet etableres som en institusjon som oppfattes som devaluerende for kritikervirksomhet, vil den neppe kunne bestå som en sentral institusjon i norsk kritikervirksomhet. Jo mer Kritikerakademiet tilpasser seg ”markedet” og skliir mot kulturjournalistikk, jo mer risikerer man å miste legitimiteten som kritikerutdanning.

Det er derfor et valg om man skal tilpasse seg et marked av kulturjournalister (og evt. studenter), eller om man skal velge et mer paternalistisk standpunkt og hevde at det er behov for en *kritiker*utdanning som kritikere og evt. også kulturjournalister *bør* ha interesse av.

Kritikerakademiets prøveperiode har vært et samarbeid mellom Institutt for Journalistikk og kritikerlagene. Den siste halvdel av prosjektet har imidlertid kritikerlagene deltatt mindre i virksomheten. Om dette skyldes manglende kapasitet eller andre forhold, kan vi ikke gi noe klart svar på. Interessen for Kritikerakademiet er imidlertid ikke redusert fra kritikerlagenes side. Utdannelsen ses på som en svært viktig del av kritikerlagenes virksomhet, og det er et klart ønske om å prioritere dette videre.

En eventuell videreføring av Kritikerakademiet vil etter vårt syn også være helt avhengig av et samarbeid mellom Institutt for Journalistikk og kritikerlagene. Kritikerlagene sitter på den kunstfaglige kompetansen, og det kunstfaglige innholdet i kursene bør etter vårt syn ikke bli mindre enn det er i dag. Det bør heller diskuteres om dette skal vektlegges i noe større grad.

Det er bygget opp viktig kompetanse på feltet ved Institutt for Journalistikk. Også denne bør benyttes ved en eventuell videreføring. Et samarbeid mellom Institutt for Journalistikk og kritikerlagene bør bygges inn i organisasjonsstrukturen for et permanent kritikerakademi. Dette kan eventuelt gjøres gjennom et samarbeid i et styre eller en styringsgruppe med et klart mandat for prioritering av det faglige innhold i kursvirksomheten.

På grunn av lederens sykdom har styringsgruppen det siste prosjektår kun vært samlet én gang. Ingen har tatt ansvaret for å overta ledelsen midlertidig. Med representant i styringsgruppen burde Norsk kulturråd vært løpende informert om denne gruppens virksomhet og aktivitet. Ansvaret for at det ble oppnevnt fungerende leder av styringsgruppen burde etter vårt syn vært tatt av Norsk kulturråd.

Viktige oppgaver for styringsgruppen hadde vært å samle erfaringene fra prosjektarbeidet og systematisert hva man skulle bygge videre på, og hvordan, ved en eventuell videreføring. Andre viktige oppgaver ved prosjektavslutning skulle ha vært å ta stilling til rekrutteringsspørsmålet og organiseringen av en videreføring som man gjør ved kulturprosjekter av denne typen.

Noen modell for en eventuell videreføring har så vidt oss bekjent foreløpig vært for lite diskutert i styringsgruppen og blant medarbeidere ved Kritikerakademiet. Det foreligger derfor ingen planer som kan legges til grunn for forslag til organisering og kostnadsberegning fra evaluators side.

Også rekrutteringsgrunnlaget til kursene blant norske kritikere må etter vårt syn diskuteres gjennomgående når en videreføring skal planlegges. Rekrutteringsgrunnlaget vil være avgjørende for kurshyppighet, felleskurs eller separate kurs for kritikergruppene m.m.

Er det ikke tilstrekkelig rekrutteringsgrunnlag for et kritikerakademi, bør det ikke etableres som en fast institusjon.

Det er vesentlig at diskusjonen og planleggingen av disse forhold gjennomføres før det er gått lang tid etter prosjektperioden. Det er derfor vår klare anbefaling at dette gjennomføres i samband med søknader til Norsk kulturråd for finansiering av inneværende år og til Kulturdepartementet for finansiering av videre drift.

LITTERATUR

Alnæs, K. (1996): *Når man sitter i garnet kan man også sprelle. Kritikerens og avisens. I "Det glatte lag. Tanker om litteraturkritikk"* (1996), Aschehoug, Oslo.

Andersen, P.T. (1995): *Danjanistikk og kritikk*.

I Lie, S. Og Nysted, L. (1995): *Samtale med et svin*. Cappelen, Oslo.

Bourdieu, Pierre 1989: *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. Routledge. London.

Hindahl, O. Og Talén, B. (1992): *Kunst, kultur, kunder – kulturkonsum i dagens Norge*. Ad Notam Gyldendal, Oslo.

Statistisk Sentralbyrå: *Kultur og mediebruk 1991*.

Søholt, S., Sæter, O. og Ulfrstad, L.M. (1994): *Kultur i bydel*. NBI Prosjekt-rapport nr. 144-1994.

Sæterdal, Anne: *Ting å tenke på når forsøks- og utviklingsarbeid skal settes i gang*. NBI- Notat 1990.

Tusvik, Sverre: *Evaluering av første årskurset av Institutt for Journalistikk og Norsk Litteraturkritikerlags prosjekt Litteraturkritikk i et kulturelt og formidlingspolitisk perspektiv*. Notat. 20.08.94. Formidlet av Norsk kulturråd.

Ulfrstad, L.M. (1992): *Kritikkens dilemma. Et innlegg i debatten om kritikk av litteratur og billedkunst i dagspressen*. Magistergradsavhandling. Universitetet i Oslo.

Ulfrstad, L.M. (1998): *Kulturforvaltning i bydeler*. NBI Prosjektrapport nr. 242-1998.

Fotnoter

- 1 Tusvik, Sverre: Evaluering av første årskurset av Institutt for Journalistikk og Norsk Litteraturkritikerlags prosjekt "Litteraturkritikk i et kulturelt og formidlingspolitisk perspektiv". Notat. 20.08.94. Formidlet av Norsk kulturråd.
- 2 "Utdanning i musikkritikk. Kursleders oppsummering av hele kurset." Institutt for Journalistikk 08.01.97.
- 3 Arne Hannevik: "Forslag om prøveprosjekt med kurs og lignende for kritikere". April 1996.
- 4 "Notat om Kritikerakademi – oppstarting og prøvedrift". Norsk kulturråd 22.05.96
- 5 "Notat om Kritikerakademi – oppstarting og prøvedrift". Norsk Kulturråd 22.05.96
- 6 "Notat om Kritikerakademi – oppstarting og prøvedrift". Norsk kulturråd 22.05.96
- 7 Med unntak av seminaret i teaterkritikk som ikke fulgte dette kursopplegget. Vi vil komme tilbake til en beskrivelse av dette seminaret.
- 8 Oppsummering filmkritikk. Institutt for Journalistikk 23.02.98.
- 9 Søholt, S., Sæter, O. og Ulfrstad, L.M. (1994): Kultur i bydel. NBI Prosjektrapport nr. 144-1994
- 10 Ibid.
- 11 Sæterdal, Anne: "Ting å tenke på når forsøks- og utviklingsarbeid skal settes i gang". NBI-Notat 1990.
- 12 Ibid.
- 13 Tusvik, Sverre: Evaluering av første årskurset av Institutt for Journalistikk og Norsk Litteraturkritikerlags prosjekt "Litteraturkritikk i et kulturelt og formidlingspolitisk perspektiv". Notat. 20.08.94. Formidlet av Norsk kulturråd.
- 14 Sikkert etter "Notat om Kritikerakademi – oppstarting og prøvedrift". Norsk kulturråd 22.05.96
- 15 Ulfrstad, L.M. (1998): *Kulturforvaltning i bydeler*. NBI Prosjektrapport nr. 242-1998.
- 16 Tusvik, Sverre: Evaluering av første årskurset av Institutt for Journalistikk og Norsk Litteraturkritikerlags prosjekt "Litteraturkritikk i et kulturelt og formidlingspolitisk perspektiv". Notat. 20.08.94. Formidlet av Norsk kulturråd.
- 17 Ibid., s.3.
- 18 Det kan trekkes et skille mellom "anmeldelse" og "kritikk" der man gjerne ser anmeldelsen som en mindre analytisk og enklere form for kritikk.
- 19 Se for eksempel Bourdieu, Pierre 1989: "Distinction. A social critique of the judgement of taste". Routledge. London.
- 20 Ulfrstad, Lars-Marius (1992): "Kritikkens dilemma. Et innlegg i debatten om kritikk av litteratur og billedkunst i dagspressen". Magistergradsavhandling. Universitetet i Oslo.
- 21 Ibid.
- 22 Andersen, P.T. (1995): "Danjanistikk og kritikk". I Lie, S. og Nysted, L. (1995): Samtale med et svin. Cappelen, Oslo.
- 23 (Ibid.s.12, vår utheving.)
- 24 Alnæs, K. (1996) "Når man sitter i garnet kan man også sprelle. Kritikerne og avisen". I "Det glatte lag. Tanker om litteraturkritikk" (1996), Aschehoug, Oslo.
- 25 Andersen, P.T. (1995): "Danjanistikk og kritikk". I Lie, S. og Nysted, L. (1995): Samtale med et svin. Cappelen, Oslo, s. 15.
- 26 Ibid.
- 27 Ulfrstad, Lars-Marius (1992): *Kritikkens dilemma. Et innlegg i debatten om kritikk av litteratur og billedkunst i dagspressen*. Magistergradsavhandling. Universitetet i Oslo.
- 28 Det samme kan sies å være tilfellet for sammenslåingen av flere kritikerlag til Norsk kritikerlag
- 29 Oppsummering Filmkritikk. Institutt for Journalistikk 23.02.98.
- 30 Hindahl, O. og Talén, B. (1992): *Kunst, kultur, kunder – kulturkonsum i dagens Norge*. Ad Notam Gyldendal. Oslo
- 31 Intervju med Jan E. Hansen i Bok og samfunn juni '99.
- 32 "Notat om Kritikerakademi – oppstarting og prøvedrift". Norsk kulturråd 22.05.96.
- 33 "Notat om Kritikerakademi – oppstarting og prøvedrift". Norsk kulturråd 22.05.96.
- 34 Oppsummering av kurs i bildende kunst, Institutt for Journalistikk 03.12.98
- 35 Ibid.
- 36 Se Tusvik, Sverre: *Evaluering av første årskurset av Institutt for Journalistikk og Norsk Litteraturkritikerlags prosjekt "Litteraturkritikk i et kulturelt og formidlingspolitisk perspektiv"*. Notat. 20.08.94. Formidlet av Norsk kulturråd, og Ulfrstad, Lars-Marius: *Evaluering av Kritikerakademiet*. Delrapport 1998. Formidlet av Norsk kulturråd.
- 37 Arne Hannevik: "Forslag om prøveprosjekt med kurs og lignende for kritikere". April 1996, s. 4.

UTREDNINGER FRA NORSK KULTURRÅD

Norsk kulturråd utgir utredninger i to skriftserier:

Rapporter: Her utgis hovedsaklig sluttrapporter fra utrednings- eller evalueringsprosjekter av et visst omfang, og som har potensielt bred interesse for norsk kulturliv.

Notater: Her utgis arbeider av mindre omfang eller av mer foreløpig karakter.

Utgivelser merket med * er ikke lenger å få tak i per juni 2000.

Rapportserien

- Rapport nr. 19:** Jorid Vaagland, Halvor Fauske, Hilde Lidén, Roel Puijk og Hanne Riese: *Kulturpolitikken og de unge*, 2000, 344 sider
- Rapport nr. 18:** Ellen K. Aslaksen og Christian Lund (red): *Grenseløs utkant? Norsk kulturliv mellom sentrum og periferi*, 2000, 129 sider
- Rapport nr. 17:** Sigrid Røyseng: *Operadebatten. Kampen om kulturpolitisk legitimitet*, 2000, 147 sider
- Rapport nr. 16:** Ellen K. Aslaksen: *Teater ut til bygd og by? Scenekunstformidling på 90-tallet - to forsøksprosjekt og to tenkemåter*, 2000, 106 sider.
- Rapport nr. 15:** Tom Eldegard: *Kunstnere og trygd. Om konsekvenser av kunstnerne arbeids- og lønnsvilkår for de pensjons- og trygdeytelser de oppnår*, 1999, 84 sider.
- Rapport nr. 14:** Jørgen Langdalen, Christian Lund og Per Mangset (red.): *Institusjon eller prosjekt – organisering av kunstnerisk virksomhet*. Rapport fra kulturrådets årskonferanse 1998, 1999, 128 sider.
- Rapport nr. 13 *:** Anne-Britt Gran: *uLike barn leker best*. En evaluering av prosjektet "Teater for alle", 1999, 111 sider.
- Rapport nr. 12:** Svein Bjørkås: *Det muliges kunst. Arbeidsvilkår blant utøvende frilanskunstnere*, 1998, 148 sider.
- Rapport nr. 11:** Per Mangset: *Kunstnerne i sentrum*. Om sentraliseringsprosesser og desentraliseringspolitikk innen kunstfeltet, 1998, 280 sider.

- Rapport nr. 10:** Knut Løyland: *Produksjon av nynorsk litteratur*. En vurdering av noen statlige virkemidler, 1997, 75 sider.
- Rapport nr. 9:** Per Mangset: *Kulturskiller i kultursamarbeid*. Om norsk kultursamarbeid med utlandet, 1997, 362 sider.
- Rapport nr. 8:** Ellen Aslaksen: *Ung og lovende*. 90-tallets unge kunstnere - erfaringer og arbeidsvilkår, 1997, 167 sider.
- Rapport nr. 7:** Odd Skaarberg: *Evaluering av prosjektet «Aktiv musikk for alle»*, 1996, 109 sider.
- Rapport nr. 6 *:** Georg Arnestad & Per Mangset (red.): *Kulturfeltet i storbyene*. Rapport fra en konferanse i Trondheim 19.-20. juni 1995, 1996, 111 sider.
- Rapport nr. 5:** Einar Harboe, Advokatfirmaet Bugge, Arentz-Hansen & Rasmussen: *Kunstneres skatte- og trygdeforhold*, 1996, 90 sider.
- Rapport nr. 4:** *Improvisasjon sett i system - om etablering av Norsk jazzforum*. Utgreiing frå ei arbeidsgruppe oppnemnd av Norsk kulturråd, 1995, 62 sider.
- Rapport nr. 3:** Lidvin M. Osland og Per Mangset: *Norwegian Cultural Policy. Characteristics and Trends*, 1995, 21 sider.
- Rapport nr. 2:** Gunnar Danbolt og Åse Enerstvedt: *Når voksenkultur og barns kultur møte*. En evalueringsrapport om de kulturformidlingsprosjekter for barn som Barnas Hus, Bergen, har satt i gang, 1995, 134 sider.
- Rapport nr. 1 *:** Mie Berg Simonsen: *Evaluering av Landsdelsmusikerordningen i Nord-Norge*, 1995, 90 sider.

Notatserien

- Arbeidsnotat nr. 37:** Odd Are Berkaak: *Evaluering av Norsk Kassettagiftsfonds internasjonale lanseringsstipend for musikere/aspiranter 1998 - 1998*, 2000, 84
- Arbeidsnotat nr. 36:** Ellen Os: *Klangfugl - kulturformidling med de minste*. Rapport fra et forprosjekt i regi av Norsk kulturråd, 2000.
- Arbeidsnotat nr. 35:** Kristin Ellefsen, Christian Lund, Ane Aamodt (red.): *Rom for kunst*. Rapport fra dagsseminar i regi Norsk kulturråd, 2000.
- Arbeidsnotat nr. 34:** Svein Bjørkås: *Danse med ulver*. En analyse av virksomheten ved Nye Carte Blanche Danseteater AS 1996-1999. 1999, 29 sider.

- Arbeidsnotat nr. 33:** Jørgen Langdalen og Per Mangset (red.): *Kultursektor i endring*. Rapport fra et forskningsseminar om kommunal kultursektor, 1999, 66 sider.
- Arbeidsnotat nr. 32:** Halvor Fauske og Roel Pujik: *Ungdommens kultur mønstring og andre kulturtiltak for barn og unge – et kommuneperspektiv*, 1999, 95 sider.
- Arbeidsnotat nr. 31:** Anne Wiland: *Skjønnheten og utstyret. Produsjonsnettverk for elektronisk basert billedkunst*. Innstilling fra arbeidsgruppe oppnevnt av Norsk kulturråd 1997, 1999, 54 sider.
- Arbeidsnotat nr. 30:** Anton Fjeldstad: *Norsk kulturråds innkjøpsordning for ny norsk faglitteratur for barn og ungdom 1996–1998 – ei evaluering*, 1999, 45 sider.
- Arbeidsnotat nr. 29 *:** Dag Grønnestad: *Distribusjon og markedsføring av norske fonogrammer i de smale genrene*, 1999, 79 sider.
- Arbeidsnotat nr. 28:** Anton Fjelstad: *På ramneveigar til utlandet? MUNIN og faglitteraturen 1996-1998*, 1998, 36 sider
- Arbeidsnotat nr. 27:** Halvard Vike og Erik Henningsen: *Evaluering av "Nasjonalt nettverk for dokumentasjon av barns kultur*, 1998, 31 sider.
- Arbeidsnotat nr. 26 *:** Jorid Vaagland: *Norsk kulturråds innkjøpsordning for samtidskunst og kunsthåndverk*, 1998, 68 sider.
- Arbeidsnotat nr. 25:** Nils Asle Bergsgard, Erik Henningsen og Joar Sannes: *En evaluering av prøveprosjektet "Alternativ musikkundervisning" ved Dissimilis Kultur- og Kompetansesenter*, 1998, 60 sider.
- Arbeidsnotat nr. 24 *:** Hilde Rudlang: *Barn og unges boklesing - en kunnskapsoversikt*, 1998, 44 sider.
- Arbeidsnotat nr. 23:** Einar Økland: *Lynnesvægar - ein tøddel kystkultur*, 1998, 14 sider.
- Arbeidsnotat nr. 22:** Sigurd Allern, Nils Asle Bergsgard og Brynjulv Eika: *Evaluering av tidsskriftet Kulturnytt*, 1997, 48 sider.
- Arbeidsnotat nr. 21 *:** Arnfinn Åslund: *Bjørnstjerne Bjørnson og norsk kulturpolitikk*, 1997, 15 sider.
- Arbeidsnotat nr. 20 *:** Øivind Danielsen: *Kommunale og fylkeskommunale utgifter til kulturformål 1991-95*, 1997, 48 sider.
- Arbeidsnotat nr. 19:** Ellen Aslaksen: *Flerkulturelle tiltak i kultursektoren*, 1997, 46 sider.

- Arbeidsnotat nr. 18:** Mie Berg Simonsen: *Musikkdilla*. Evaluering av et samarbeidsprosjekt mellom Norsk kulturråd, NRK og Rikskonsertene, 1997, 36 sider.
- Arbeidsnotat nr. 17 *:** Aslaksen, Bjørkås, Mangset, Rønning: *Om St meld nr 47 (1996-97)'Kunstnarane'*, 1997, 30 sider.
- Arbeidsnotat nr. 16 *:** Erling E. Guldbrandsen: *Evaluering av Oslo Sinfonietta*, 1997, 89 sider.
- Arbeidsnotat nr. 15:** Georg Arnestad og Ove Osland: *Fritidskulturlivet i Norge - ein forstudie*, 1997, 63 sider.
- Arbeidsnotat nr. 14:** Nils Asle Bergsgard: *Kunstskoleforsøket for barn og unge, 1994-96. En oppsummering av erfaringer*, 1997, 30 sider.
- Arbeidsnotat nr. 13:** Ellen K. Aslaksen: *Evaluering av Kulturdepartementets utstillingstipend for billedkunstnere, kunsthåndverkere og frie fotografer, og Norsk kulturråds debutant- og utyrstøttestøtte*, 1997, 43 sider.
- Arbeidsnotat nr. 12 *:** Jon Bing: *Rettslige aspekter ved elektronisk formidling av materiale fra arkiv, museum, bibliotek, universitet og visse andre institusjoner*, 1996, 24 sider.
- Arbeidsnotat nr. 11 *:** Georg Arnestad og Lidvin M. Osland: *Norsk kulturråd og det frivillige kulturlivet*, 1996, 10 sider.
- Arbeidsnotat nr. 10:** Ellen Aslaksen, Svein Bjørkås og Per Mangset: *Kunstnerkår og kunstner politikk. Tre prosjektbeskrivelser*, 1996, 43 sider.
- Arbeidsnotat nr. 9 *:** Viggo Vestel: *Evaluering av «Oslo Groove Company»*, 1996, 38 sider.
- Arbeidsnotat nr. 8 *:** Jon Bing: *Gjenbruk av Norsk rikskringkastings arkivmateriale*, 1996, 11 sider.
- Arbeidsnotat nr. 7 *:** Arvid O. Vollsnes: *Fonogramproduksjon og -distribusjon i Norge*, 1996, 54 sider.
- Arbeidsnotat nr. 6 *:** Geir O. Rønning: *Evaluering av opplæringsprogrammet KULTUR OG REISELIV*, 1995, 37 sider.
- Arbeidsnotat nr. 5 *:** Knut-Arne Futsæther: *Kartlegging av programinnholdet i P4*, 1995, 21 sider.
- Arbeidsnotat nr. 4 *:** Knut-Arne Futsæther: *Kartlegging av programinnholdet i nærradioer*, 1995, 78 sider.
- Arbeidsnotat nr. 3 *:** Geir H. Moshuus: *Kulturentreprenører i det flerkulturelle Norge. En evaluering av Internasjonalt Kultursenter og Museum*, 1995, 47 sider.

Arbeidsnotat nr. 2 *: Geir R. Johansen: *Evaluering av BIT 20 Ensemble*, 1995, 34 sider.

Arbeidsnotat nr. 1 *: Geir O.Rønning (red.): *Evaluering av prosjekter i Norsk kulturråd*, 1995, 27 sider.